

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
Кафедра міжнародного туризму та країнознавства

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри

_____ Дудник І.М.
«_____» _____ 2021 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА
(ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА)

ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ «БАКАЛАВР»

на тему:

УКРАЇНСЬКІ РОДОВИЩА ТЕРМАЛЬНИХ ВОД
ЯК МІСЦЯ РЕКРЕАЦІЇ ТА ТУРИЗМУ

Виконавець: студентка 413 групи **Чеснович Вікторія Миколаївна**

Науковий керівник: д. геогр. н., професор кафедри міжнародного туризму та країнознавства **Вишневський Віктор Іванович**

Нормоконтролер: _____ **Борисюк Оксана Анатоліївна**
(підпис) (П.І.Б.)

КИЇВ 2021

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет Міжнародних відносин

Кафедра міжнародного туризму та країнознавства

Спеціальність 242 «Туризм»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри

_____ Дудник І.М.

«_____» _____ 2021 р.

ЗАВДАННЯ

на виконання дипломної роботи

Чеснович Вікторії Миколаївни

(П.І.Б. випускника)

1. Тема роботи «Українські родовища термальних вод як місця рекреації та туризму» затверджена наказом ректора № 688/ст. від «29» квітня 2021 р.
 2. Термін виконання роботи: «17» травня 2021 р. по «20» червня 2021 р.
 3. Вихідні дані роботи: дослідження має теоретичне і практичне спрямування, виконане на основі аналізу літературних та Інтернет-джерел, картографічних матеріалів. Об'єктом дослідження є українські родовища термальних вод як рекреаційно-туристичний ресурс.
 4. Зміст пояснювальної записки:
 - Розділ 1. Бальнеологічні ресурси як важлива складова туристсько-рекреаційної діяльності
 - Розділ 2. Можливості для рекреаційного туризму на українських термальних джерелах
 - Розділ 3. Рекреація і туризм з використанням термальних вод Закарпаття
- Висновки
- Список використаних джерел інформації
- Додатки

5. Перелік обов'язкового ілюстративного матеріалу: таблиці, рисунки, діаграми, графіки: Рис. 1.1. Альтанка над джерелом мінеральної води у Карлових Варах, Рис. 2.1 Розповсюдженість термальних родовищ Закарпатського артезіанського басейну, Рис. 2.2 Популярні термальні родовища Закарпатського артезіанського басейну, Рис. 2.3. Термальні джерела Причорноморського артезіанського басейну, Рис.2.4. Розташування оздоровчих комплексів «Золота гора» (1), «Термал-Стар» (2) і «Деренівська купіль» (3) біля м.Ужгород, Рис. 2.5. Санаторний комплекс «Деренівська купіль» у с. Нижнє Солотвино, Рис. 2.6. Розташування санаторно-оздоровчих комплексів біля м. Берегове: 1 – «Есо-Термал», 2 – «Косино», 3 – «Закарпаття», 4 – «Жайворонок», Рис. 2.7. Зовнішній вигляд оздоровчо-рекреаційного комплексу «Косино», Рис. 2.8. Критий термальний басейн комплексу «Жайворонок», Рис. 2.9. Розташування санаторно-оздоровчих комплексів біля міст Виноградів і Хуст: 1 – «Теплиця», 2 – «Теплі води», Рис. 2.10. Туристичний комплекс «Теплі води», Табл. 3.1 Термальні води Закарпаття у програмі турів компанії «ТурБаза», Рис. 3.1 Туристичний маршрут «Купаємось та насолоджуємось» до Закарпаття із Києва, Табл. 3.2 Витрати на одну особу пропонованого туристичного маршруту «Купаємось та насолоджуємось» до термальних джерел Закарпаття, Рис. 3.2 Туристичний маршрут «Українські термали» до Закарпаття зі Львову, Табл. 3.3 Собівартість автобусного туру «Українські термали» у розрахунку на 15 осіб, Табл. 3.4 Собівартість автобусного туру «Українські термали» у розрахунку на 14 осіб, Табл. 3.5 Додаткові витрати, що не входять у ціну автобусного туру «Українські термали».

6. Календарний план-графік.

№ пор.	Завдання	Термін виконання	Відмітка про виконання
1.	Проаналізувати літературні та інші джерела з проблеми дослідження.	29.04 – 02.05.2021 р.	виконано
2.	Обґрунтувати об'єкт, предмет дослідження, сформулювати завдання і мету. Написати вступ.	03.05 – 07.05.2021 р.	виконано

3.	Зібрати, проаналізувати і узагальнити матеріал щодо відомостей про особливості термальних вод та історію їх використання у туризмі та рекреації. Написати перший розділ роботи.	08.05 – 10.05.2021 р.	виконано
4.	З'ясувати розташування термальних родовищ в Україні та визначити найпопулярніші термальні курорти. Написати другий розділ.	11.05 – 15.05. 2021 р.	виконано
5.	Проаналізувати наявні пропозиції відпочинку на термальних родовищах України та запропонувати власні. Написати третій розділ роботи.	16.05 – 22.05. 2021 р.	виконано
6.	Узагальнити результати проведеного дослідження, сформулювати висновки.	23.05 – 28.05. 2021 р.	виконано
7.	Підготувати доповідь на попередній захист, розробити демонстраційні матеріали.	29.05 – 01.06.2021 р.	виконано
8.	Провести роботу над зауваженнями після попереднього захисту дипломної роботи.	02.06 – 06.06.2021 р.	виконано
10.	Захист дипломної роботи	18.06.2021 р.	

7. Дата видачі завдання: «29» квітня 2021 р.

Науковий керівник дипломної роботи _____ Вишневський В.І.
(підпис керівника) (П.І.Б.)

Завдання прийняла до виконання _____ Чеснович В. М.
(підпис випускника) (П.І.Б.)

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка до дипломної роботи «Українські родовища термальних вод як місця рекреації та туризму»: 59 сторінок пояснювальної записки, 13 рисунків, 5 таблиць, 31 використане інформаційне джерело.

Об'єкт дослідження – українські родовища термальних вод як рекреаційно-туристичний ресурс.

Предмет дослідження – особливості термальних вод та їх використання для рекреації та туризму.

Мета – з'ясувати багатство України на родовища термальних вод та їх роль у сфері рекреації і туризму.

Завдання:

- 1) з'ясувати наявність термальних вод в Україні та їх лікувально-оздоровчі властивості,
- 2) встановити розташування найпопулярніших термальних курортів,
- 3) з'ясувати використання термальних вод у рекреації та туризмі,
- 4) встановити особливості наявних пропозицій щодо відвідання термальних курортів на туристичному ринку,
- 5) запропонувати власні варіанти маршрутів до термальних родовищ.

Для досягнення мети і поставлених завдань у роботі використовувалися наступні методи дослідження: спостереження, аналіз, опис, порівняння, статистичний, картографічний, узагальнення.

Отримані результати дослідження можуть бути використані в організації власних подорожей, у роботі туристичних фірм, діяльності місцевих органів влади щодо популяризації використання термальних вод, а також у вищих навчальних закладах, в яких викладаються дисципліни туроперейтинг, медичний туризм, краєзнавство та ін.

У першому розділі «Бальнеологічні ресурси як важлива складова туристсько-рекреаційної діяльності» визначено поняття «термальне родовище», його лікувально-оздоровчі властивості та роль у рекреації і туризмі.

У другому розділі «Можливості для рекреаційного туризму на українських термальних джерелах» визначено розташування українських родовищ термальних вод та найпопулярніших курортів.

У третьому розділі «Рекреація і туризм з використанням термальних вод Закарпаття» проаналізовано пропозиції відпочинку на термальних водах від українських туроператорів та запропоновано власні.

УКРАЇНСЬКІ ТЕРМАЛЬНІ РОДОВИЩА, РЕКРЕАЦІЯ, ТУРИЗМ,
ОЗДОРОВЧІ ВЛАСТИВОСТІ, ВИКОРИСТАННЯ, ЗАКАРПАТТЯ, КУРОРТИ,
ОЗДОРОВЛЕННЯ.

ЗМІСТ

ВСТУП	8
РОЗДІЛ 1. БАЛЬНЕОЛОГІЧНІ РЕСУРСИ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ТУРИСТСЬКО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	10
1.1 Загальна характеристика термальних вод: умови формування, хімічний склад, класифікація	10
1.2 Лікувально-оздоровчі властивості термальних вод	14
1.3 Використання термальних вод у рекреації та туризмі.....	17
РОЗДІЛ 2. МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ РЕКРЕАЦІЙНОГО ТУРИЗМУ НА УКРАЇНСЬКИХ ТЕРМАЛЬНИХ ДЖЕРЕЛАХ	22
2.1 Родовища термальних вод Закарпатського артезіанського басейну.....	22
2.2 Родовища термальних вод Причорноморського артезіанського басейну	25
2.3 Популярні термальні курорти України.....	28
РОЗДІЛ 3. РЕКРЕАЦІЯ І ТУРИЗМ З ВИКОРИСТАННЯМ ТЕРМАЛЬНИХ ВОД ЗАКАРПАТТЯ	38
3.1 Наявні пропозиції оздоровлення.....	38
3.2. Переваги та недоліки наявних пропозицій	42
3.3 Власні пропозиції щодо турів до термальних вод	44
ВИСНОВКИ	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	58

ВСТУП

Родовища термальних вод здавна відомі людям своїми цілющими властивостями. Вперше їх почали використовувати римляни, потім вода набула популярності у Середньовічній Європі і турецьких лазнях.

В Україні термальні води почали активно використовувати у ХХ ст. Звичайно їх знаходили, виконуючи пошук нафти і газу в надрах Землі.

Поступово використання термальних вод стає все більшим. Цьому сприяє мода на красу і здоров'я, підвищення добробуту населення, розвиток туризму. На термальні курорти їдуть, щоб вилікувати захворювання опорно-рухового апарату, серцево-судинної системи, ендокринної, нервової, шлунково-кишкового тракту, шкірного покриву та просто покращити здоров'я. У будь-якому разі купання в теплій воді залишає приємне враження.

Актуальність обраної теми полягає у значній популярності використання термальних вод для оздоровлення та рекреації. Це вічне джерело здоров'я та молодості. Наявність таких родовищ у нашій країні дає можливість оздоровитися, не виїжджаючи за кордон. Насамперед поїздки до термальних вод актуальні в умовах сучасної пандемії в умовах, коли відвідання інших країн істотно ускладнилося.

Мета – з'ясувати багатство України на родовища термальних вод та їх роль у сфері рекреації і туризму.

Завдання:

- 6) з'ясувати наявність термальних вод в Україні та їх лікувально-оздоровчі властивості,
- 7) встановити розташування найпопулярніших термальних курортів,
- 8) з'ясувати використання термальних вод у рекреації та туризмі,
- 9) встановити особливості наявних пропозицій щодо відвідання термальних курортів на туристичному ринку,
- 10) запропонувати власні варіанти маршрутів до термальних родовищ.

Об'єкт дослідження – українські родовища термальних вод як рекреаційно-туристичний ресурс.

Предмет дослідження – особливості термальних вод та їх використання для рекреації та туризму.

Методика досліджень. Для досягнення мети та розв'язання поставлених завдань використовувалися наступні методи дослідження: спостереження, аналіз, опис, порівняння, статистичний, картографічний, узагальнення.

Наукова новизна дипломної роботи полягає у встановленні ролі українських родовищ термальних вод у сфері рекреації і туризму та створенні власного туристичного продукту до термальних вод.

Практична значимість дослідження. Результати дослідження можуть бути використані в організації власних подорожей, у роботі туристичних фірм, діяльності місцевих органів влади щодо популяризації використання термальних вод, а також у вищих навчальних закладах, в яких викладаються дисципліни туроперейтинг, медичний туризм, краєзнавство та ін.

Структура і обсяг дипломної роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури та додатків.

РОЗДІЛ 1. БАЛЬНЕОЛОГІЧНІ РЕСУРСИ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ТУРИСТСЬКО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Загальна характеристика термальних вод: умови формування, хімічний склад, класифікація

Термальні води – це підземні води з температурою понад 20 °С, які підігріваються завдяки магматичним гірським породам у районах активного вулканізму.

Однак далеко не всі термальні джерела пов'язані з вулканічною активністю. Доволі часто вода нагрівається внаслідок конвективної циркуляції. Просочуючись униз, підземні води можуть досягати глибини до 1 км і більше, де гірські породи мають високу температуру внаслідок існування геотермічного градієнту, який у середньому становить близько 30°С на кілометр на перших 10 км глибини [30].

Найбільша гідротермальна активність спостерігається в регіонах з інтенсивним проявом вулканізму. Біля діючих вулканів зустрічаються термальні джерела з температурою до 100 °С у місцях природного виходу води, та від 270 до 390 °С у свердловинах глибиною 2–3 км (Каліфорнія, Мексика, Нова Зеландія), де вони утворюють родовища [31].

У районах молодих плит на глибині 2–3 км, виходять на поверхню води температурою 70–100°С і більше, а в районах древніх щитів температура в рази менша, на глибині 5–6 км вона зазвичай не перевищує 60–70 °С. У гірських областях Альп, Паміру, Кавказу, Гімалаїв, Тянь-Шаню термальні води виходять на поверхню у вигляді гарячих джерел, температура яких до 90–100 °С, а в областях сучасного вулканізму – у вигляді гейзерів і парових струменів [16].

Нині існує широкий ряд класифікацій термальних вод. Термальні родовища бувають дуже різноманітними за хімічним складом, температурою води та концентрацією різних мікрокомпонентів та макрокомпонентів.

Вивченням підземних вод, їх походженням, хімічним та газовим складом, фізичними властивостями та поширенням в земній корі, займається гідрогеологія [12].

У гідрогеології прийнята класифікація підземних вод, розроблена російським гідрохіміком О.О. Алекініним, зокрема й термальних, за хімічним складом та наявністю в них макрокомпонентів: аніонів та катіонів [3].

За переважанню аніонів води поділяються на такі типи: хлоридні, сульфатні, гідрокарбонатні.

За переважанню катіонів води поділяються на такі підтипи: магнієві, натрієві, кальцієві.

Поєднанням основних катіонів та аніонів утворюються дев'ять основних груп природної води, які виділяють у своїх працях В.В. Іванов та Г.А. Невраєв:

1. Води без специфічних лікувальних компонентів із загальною мінералізацією не менше 2 г/л. Лікувальні властивості визначаються тільки іонним складом та ступенем мінералізації без газів.
2. Вуглекислі води.
3. Сульфідні води. Утворюються при взаємодії сірковмісних гірських порід з органічними відкладеннями.
4. Миш'яковисті води з різними хімічними домішками.
5. Йодні та бромисті води.
6. Умовно радонові води (всі вони входять також і в інші групи).
7. Кременисті води. Ділять на підгрупи: а) кременисті азотні; б) кременисті вуглекислі.
8. Води, що містять органічні речовини.
9. Термальні води зі слабкою мінералізацією, менше 2 г/л, а також без специфічних компонентів [11].

Компоненти, які знаходяться в термальних водах у невеликих кількостях або концентраціях, називаються мікрокомпонентами. До них належать йод, бром, літій, бор, фтор, стронцій, радіоактивні елементи та різні метали [3].

Гідрохімік О.О. Алекін також приділив у своїх роботах увагу і мінералізації природних вод. На думку вченого, існує 4 типи мінералізації вод: прісні (менше 1‰), солонуваті (1–25‰), солоні (25–50‰), розсоли (понад 50‰) [3].

Варто додати, що класифікують термальні родовища і за газовим складом. Бувають головні гази у водах (азот, вуглекислий газ, метан), а також гази-домішки (важкий вугледень, сірководень, кисень, водень, радон).

Російські дослідники Є.О. Басков та С.М. Суріков систематизували термальні води за кислотно-лужними властивостями (значенням рН), аніонним та газовим складом. Що стосується кислотно-лужних властивостей, то вони розрізняють дві основні групи, а саме кислу (рН < 4,5) та лужну (і слабокислу) (рН > 4,5) [5].

На основі переважаючого аніонного складу кислі термальні води поділяються на хлоридні, сульфатні та кремнієві категорії.

На думку авторів праці [5], кислі хлоридні термальні води дуже поширені в районах із сучасним вулканізмом (Східна Камчатка, Курильські острови, вулканічні зони Японії, Філіппін, Індонезії та ін.). Температура цих термальних джерел зазвичай коливається від 70 до 100°C. Характерні низькі значення рН: переважно менше 2–2,5, часто від 0,1 до 0,5. Мінералізація досить мінлива, часто від 3–5 до 10–50 г/л. Що стосується газового складу, ці води в основному належать до сірководневих та вуглекислих типів.

Кислі сульфатні термальні води зазвичай утворюються в кратерах і кальдерах, а також на схилах діючих вулканів. Отвори цих термальних джерел здебільшого мають форму «киплячих грязьових чайників» із температурою води 30–40°C, частіше 70–90°C. Значення рН варіює від 1 до 3, мінералізація – від 1 до 3,5 г/л. Ці термальні води характеризуються високими концентраціями кремнію. У них містяться такі метали: мідь, цинк, молібден та інші. Газовий склад, як правило, характеризується поширеністю вуглекислого газу зі значними домішками сірководню та (або) азоту.

Кислі кремнієві термальні води відомі в регіонах сучасного вулканізму в Ісландії. Температура коливається від 100°C, рН близько 4,4. Уміст кремнію становить 234 міліграм на літр при мінералізації 307 міліграм на літр [5].

Група лужних (слабокислих) термальних джерел охоплює термальні води зі значеннями рН вище 4,5. Ці води дуже різноманітні за іонно-сольовим та газовим складом. Вони відрізняються від групи кислих термальних вод насамперед наявністю карбонатних та гідрокарбонатних сполук [5].

Лужні (слабокислі) хлоридні термальні води дуже поширені, але найбільш вивчені в районах сучасного вулканізму та артезіанських басейнах. Температура води у джерелах, розташованих біля підніжжя вулканів, як правило коливається від 40–50°C до 80–90°C. Мінералізація води здебільшого коливається від 1–3 до 15 г/л. Ці води характеризуються підвищеним вмістом таких компонентів, як миш'як, бор, літій, рубідій, цезій, кремній. У їх катіонному складі переважає натрій. Азотні термальні солоні води і розсоли широко поширені в багатьох артезіанських басейнах. Вони характеризуються поширеністю хлору та високим вмістом кальцію.

Лужні (слабокислі) сульфатні термальні води трапляються порівняно рідко. Джерела сульфатних термальних вод відомі в регіонах з діючими вулканами на півострові Камчатка, на Курильських островах і островах Японії, а також в Каліфорнії. Температура води досягає 60–100°C, і мінералізація коливається переважно в межах від 0,8 до 1,5 г/л [5].

Лужні (слабокислі) гідрокарбонатні (карбонатні) термальні води зустрічаються на значній площі у всіх регіонах із сучасним і четвертинним вулканізмом. Гідрокарбонатні азотні термальні води широко розповсюджені в регіонах складчастих гір з останніми підняттями. Як правило, це натрієві води з низькою мінералізацією, підвищеним вмістом фтору та кремнієвої кислоти.

Лужні (слабокислі) кремнієві термальні води мають більше поширення в Ісландії та в регіонах із сучасним вулканізмом. Температура води при виході на поверхні Землі становить близько 100°C. Кремнієва кислота помітно домінує у

складі води, як і натрій серед катіонів. Основними газами є водень і вуглекислий газ [5].

Термальні родовища класифікують і за температурою води. Розрізняють з відносною та абсолютною температурою. Відносною вважається та, яка перевищує середньорічну температуру повітря у даній місцевості, а абсолютною з температурою води вище 20–37 °С, більшою за максимальну середньорічну температуру повітря на Землі. Бувають ще теплі (20–37°С), гарячі (37–50 °С), киплячі (понад 100 °С) або ж субтермальні (20–37°С), термальні (37–42 °С) та гіпертермальні (понад 42 °С).

1.2. Лікувально-оздоровчі властивості термальних вод

Лікувально-оздоровчі властивості термальних джерел відомі з давніх-давен. Освоювати їх почали ще римляни. Пізніше корисні процедури набули популярності в середньовічній Європі та знаменитих турецьких лазнях.

Лікувальні властивості води насамперед залежать від її температури, хімічного складу, мінералізації та наявності в ній різноманітних мікрокомпонентів. Залежно від захворювання призначають термальні ванни та прийом води відповідного складу всередину. Проте, щоб лікування було справді ефективним, необхідно ознайомитися з показаннями та протипоказаннями купання, а також проконсультуватися з лікарем, який спеціалізується на бальнеотерапії.

Терапевтичний ефект процедур бальнеотерапії відбувається через нервову систему та кров. Під час зовнішнього застосування мінеральні води чинять термічну, хімічну, радіаційну та інші дії на шкірні рецептори, особливо на механізми терморегуляції, відповідно, і на рівень окислювально-відновних процесів. Кожен вид природних вод має специфічний вплив на організм завдяки наявності так званих провідних хімічних інгредієнтів [6].

Бальнеотерапія – сукупність методів лікування, профілактики та відновлення порушених функцій організму мінеральними водами, в тому числі термальними [6].

До цих методів лікування належать:

- прийняття ванн з термальною водою (методика полягає у впливі температурного режиму води та її хімічного складу на шкіру та нервові рецептори, які викликають роздратування яких викликає рефлекторні зміни в системі кровообігу, інтенсивності обмінних процесів в організмі);
- купання в басейнах (активний процес, при якому пацієнт знаходиться в постійному русі на відміну від пасивного розслаблення у ванні);
- зрошення та промивання водою внутрішніх органів (вплив мінеральної води на слизові оболонки людського тіла);
- інгаляції (вдихання повітря, насиченого дрібними частинками води);
- пиття води (спосіб прийому мінеральної води всередину, що містить подразнюючу дію на оболонки шлунково-кишкового тракту) [22].

Тож, крім ванн і купань у басейні, позитивний вплив бальнеотерапії підсилюють іншими лікувальними процедурами, які пропонують на сучасних термальних курортах. Наприклад, за допомогою гідромасажу і контрастних ванн поліпшують кровообіг і знімають нервову напругу, грязьові обгортання застосовують для лікування шкіри, гінекологічних захворювань та хронічних запальних процесів. Гальванічна ванна допомагає в разі паралічу нервових закінчень, а лікувальні компреси при зносі суглобів. Інгаляції застосовуються для лікування хвороб дихальних шляхів, а електро- і магнітотерапія допомагають при безсонні і головного болю. Лікарі санаторіїв складають для пацієнтів спеціальні програми для схуднення, призначають різні види масажів, омолоджуючі процедури.

До показань лікування термальними джерелами можна віднести наступні: захворювання опорно-рухового апарату, дихальних органів, слухового апарату, сечовивідних шляхів, статевих органів, ендокринної системи, очей, нирок,

ендокринної системи, шлунково-кишкового тракту, шкірного покриву, нервової та серцево-судинної системи [14].

Однак, попри ці всі позитивні якості, є протипоказання до оздоровлення чи лікування термальними водами. Не можна купатися в гарячій воді людям, які мають проблеми з тиском, особливо гіпертонічну хворобу останніх стадій. Перепади температури можуть призвести до падіння тиску, внаслідок чого виникає дискомфорт і навіть втрата свідомості. Перешкодами для відвідування термальних родовищ можуть стати патології серцево-судинної системи на пізніх стадіях, порушення кровообігу, проблеми обміну речовин. Окрім цих існують й інші протипоказання, до яких можна віднести злякисні новоутворення, схильність до кровотеч, варикозне розширення вен кінцівок з трофічними виразками, недавній інфаркт міокарда або інсульт (до року), важка стенокардія, аневризма серця або великих судин, II та III стадії гіпертонії, рецидивуючий тромбофлебіт, гострі запальні процеси, туберкульоз, важкий атеросклероз, схильність до динамічних розладів церебральної та ішемічної хвороб, важкий діабет, тиреотоксикоз, епілепсія, грибкові захворювання шкіри, мокнучий дерматит, друга половина вагітності [14].

Ефективність бальнеолікування буде залежати, насамперед, від кваліфікації лікаря, особливості і стадії захворювання, правильності побудови плану лікування, реактивності організму пацієнта тощо [14].

При регулярному санаторно-курортному лікуванні у пацієнтів зникають хворобливість і скутість суглобів, спостерігаються сприятливий перебіг гіпертонічної хвороби, зниження частоти і тяжкості нападів бронхіальної астми, поліпшується здоров'я при інших захворюваннях.

Купання в гарячих джерелах може стати чудовим способом природного очищення шкіри від різних токсинів. Велика кількість діоксиду кремнію у воді здатна пом'якшити грубу або суху шкіру. На додаток, мінеральний вміст сірчанних джерел допомагає покращити стан перебігу таких шкірних захворювань, як псоріаз, вугрі та екзема. Доведено, що люди, які купаються в гарячих джерелах, сплять міцніше і мають нижчий рівень стресу, адже у них покращується

кровообіг та обмін речовин в організмі, серце знаходиться в тонусі і всі органи злагоджено працюють. Прийняття термальних ванн зменшують больові синдроми, оскільки гаряча вода розслабляє тіло. До них можна навіть віднести зменшення болю при артриті та фіброміалгії [29].

Загалом, купання в гарячій воді полегшує навантаження на м'язи та суглоби, покращує кровообіг, чинить позитивний вплив шкірний покрив та нервову систему, допомагає тілу розслабитися.

Крім того, в термальній воді містяться різні компоненти, які забезпечують оздоровлення і роблять цей лікувальний вплив більш дієвим, що доведено медициною. До них можуть належати сірка, вуглекислий газ, сіль, бікарбонат натрію, залізо та нешкідливі радіоактивні елементи. Корисний ефект гарячих джерел не обмежується лише ваннами, оскільки пиття гарячої джерельної води також може допомогти організму [29].

Відвідання місць термальних родовищ дозволяє підтримати не тільки фізичне здоров'я, а й духовне. Адже відвідувачі на ненадовго змінюють звичний спосіб ведення життя, дихають свіжим повітрям, насолоджуються пейзажами та смачною кухнею, відповідно покращують своє духовне здоров'я.

1.3. Використання термальних вод у рекреації та туризмі

Відвідування термальних джерел відносять до лікувально-оздоровчого туризму, часто до SPA-туризму.

SPA-туризм орієнтований на розслаблення, оздоровлення та лікування тіла, використовуючи переважно процедури на водній основі, такі як мінеральні або термальні басейни, парові лазні та сауни.

Абревіатура «SPA» походить від латинської фрази «Sanitas pro Aqua», що в перекладі означає «здоров'я через воду». Це поняття стало відомим з часів Стародавнього Риму, де для зцілення недуг використовували термальні джерела і ванни. Такий метод оздоровлення став називатися SPA [28].

Існує також версія, що «SPA» може походити від валлонського слова «espa», що означає «фонтан», пов'язаного з бельгійським містечком Спа, де в XIV ст. було відкрито цілюще термальне джерело. Європейська SPA-асоціація (ESPA) визначає SPA-центр як «мінеральне джерело або місце чи курорт, де таке джерело є» [28].

Однак сучасне розуміння «SPA» набагато ширше. Сьогодні SPA – це оздоровчий комплекс процедур з використанням будь-якої води – і мінеральної, і морської, і прісної, а також морських водоростей, солі, лікувальних грязей і цілющих рослин.

Вважається, що прямування до лікувальних вод одна з найдавніших форм подорожей. Зв'язок термальних родовищ з місцевими віруваннями та міфами про їх цілющу силу сягає далеко в минуле, і в більшості випадків ці джерела не втратили своєї репутації та привабливості до сьогодні [28].

Ще в античному світі з'явилися традиції ведення здорового способу життя. Суспільство піклувалося про свій стан здоров'я, люди навчилися використовувати мінеральні води і грязі в лікувальних цілях.

Стародавні легенди, архітектурні та мистецькі пам'ятки відображають факти про використання термальних вод ще в давнину, на яких служителі богослужінь використовують воду для здійснення ритуалів і одночасно демонструють «зцілення» хворих. У Старому та Новому Завітах згадувалася Сілоамська купіль, святе озеро Бетesda поблизу Єрусалиму, де купали нездорових людей. Родовища лікувальної води описані в давніх працях китайських вчених. У творах Гомера говориться про використання мінеральних вод Стародавньої Греції у лікувальних цілях. Давньогрецький письменник Плутарх припускає, що термальні джерела на острові Евбея приваблювали бажаючих оздоровитися з найвіддаленіших регіонів світу [1].

Звичною практикою стало будувати помешкання та примітивні будівлі бальнеотерапії для мандрівників у місцях виходу лікувальної води на поверхню, що стали прототипами перших бальнеологічних курортів.

Історія дає безліч доказів того, що римляни використовували споруди для лікування мінеральними водами на завойованих ними територіях. Руїни таких будівель з часів римського панування збереглися на сучасних курортах Бейле-Херкулане і Синджорз-Бей в Румунії, Будапешта і на узбережжі озера Балатон в Угорщині, на території курортів Вараждинське Топлице і Добрна в Словенії, Хисаря в Болгарії, Бадена в Швейцарії та Австрії, Вісбадена в Німеччині, Екс-ле-Бена у Франції, Бата у Великобританії та ін. [18].

В Італії, особливо в Лаціо та на узбережжі Неаполітанської затоки, існували численні курорти з мінеральними джерелами, до яких прямували звідусіль. У «Енеїді» Вергілія описано джерело зцілення Аква-Альбулі. За часів Римської імперії було створено великий бальнеологічний корпус з басейном на 1000 осіб та королівськими палацами. Таким чином, можна вважати, що термальні мінеральні води були тим природним явищем, на основі використання якого з'явилися перші курорти [18].

У часи Середньовіччя з небагатьох курортів виділялися Карлсбад (нині Карлові Вари) і Баден-Баден. Так, Баден-Баден, заснований ще в середині XIV ст., став особливо популярним з кінця XVIII ст. Пожвавлення курортної справи супроводжувалося розширенням кола відвідувачів за рахунок представників буржуазії, чиновників та інтелігентів. В XVIII–XIX ст. вперше в науковий обіг вводиться поняття «здоровий спосіб життя людини». З тих пір санаторно-курортна справа зазнала істотних змін і перетворилася в один з найпопулярніших видів відпочинку.

У XIX–XX ст. відбувається офіційне відкриття більшості європейських курортів, які все більше набували вигляд не так лікувальних комплексів, скільки місць відпочинку і туризму. На цих курортах обслуговували в умовах високого комфорту, головним чином відпочиваючих туристів. Однак вартість відпочинку та лікування була досить високою [18].

У наш час термальні курорти не втрачають популярності та відіграють значну роль у сфері туризму та рекреації. Особливо відвідувані курорти Європи,

які відомі у всьому світі, а саме Австрії (Бад-Татцманнсдорф, Лойперсдорф, Бад-Гастайн, Бад-Хойгастайн), Андорри (Кальдеа, Іну), Німеччини (Баден-Баден, Вісбаден, Бад-Кісенген), Італії (Абано-Терме, Ф'юджи, Іск'я, Терме-де-Сатурнія, Монтекатіні-Терме, Борміо), Франції (Евіан, Віши), Швейцарії (Лейкербад), Чехії (Карлові Вари), Болгарії (Санданський) і в США (Гленвуд-Спрінгс). І це далеко не весь перелік курортів, що спеціалізуються на термальних водах, насправді їх є набагато більше (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Альтанка над джерелом мінеральної води у Карлових Варах

Варто додати, що на міжнародному рівні пропозиції курортів з термальними джерелами стають дедалі різноманітнішими, і разом із термальними басейнами та лазнями, як правило, включають цілий спектр процедур, таких як бальнеотерапія (терапевтичне використання термальних або мінеральних вод) та гідротерапія (терапевтичне використання звичайної прісної води, при будь-якій температурі), косметичні процедури, масаж та цілий ряд альтернативних методів розслаблення та оздоровлення [28].

Тут також можуть бути спортивні, фітнес- і рекреаційні об'єкти. Термальні парки відпочинку, такі як аквапарки, також все частіше становлять важливу частину пропозиції термального курорту, а отже, і лікувально-оздоровчого туризму, оскільки вони пропонують атракціони та послуги для всієї родини з водними гірками та іншими цікавими елементами, спрямовані на дітей, та відокремлюють зони відпочинку, а також зони лікування, спрямовані на батьків [28].

Висновки до 1 розділу

У першому розділі визначено, що являють собою термальні води і як вони формуються, де найбільш поширені. Розглянуто основні класифікації термальних джерел: за хімічним складом, газовим, мінералізацією, а також температурним режимом. Описано їх позитивний вплив на організм людини, завдяки лікувальним-оздоровчим властивостям, які визначаються складом та температурою. Досліджено історію використання термальних вод у туризмі та рекреації.

РОЗДІЛ 2. МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ РЕКРЕАЦІЙНОГО ТУРИЗМУ НА УКРАЇНСЬКИХ ТЕРМАЛЬНИХ ДЖЕРЕЛАХ

2.1. Родовища термальних вод Закарпатського артезіанського басейну

Артезіанським басейном називають гідрогеологічну структуру, яка складена осадовим водоносним чохлам із порово-пластовими підземними водами та фундаментом із тріщинно-жильними водами [4].

Закарпатський артезіанський басейн – це гідрогеологічний регіон, який у геоструктурному відношенні пов'язаний із Закарпатською міжгірською западиною (внутрішнім прогином). Западина наповнена потужним комплексом неогенових відкладень, який залягає в альпійській складчатості. Хребет Вигорлат-Гутин, складений вулканічними породами неогенового періоду, ділить територію Закарпатського артезіанського басейну на Чоп-Мукачевську та Солотвинську западини. Складність будови Закарпатського артезіанського басейну визначається непослідовним розподілом водоносних горизонтів, їх складним взаємозв'язком за профілем та нерівномірним вмістом води в водоносних шарах. Водоносні горизонти – четвертинні, неогенові, палеогенові, крейдянні та палеозойські відкладення. Термальні водоносні горизонти простягаються смугою через усе рівнинне Закарпаття – від Ужгорода до Берегова, а їх температура варіює від 20 до 60°C [27].

Перші відомості про родовища Закарпатської області України були опубліковані у працях геофізиків Г. Гандюка та О. Потушанського в 1956 році.

У 1957 році А. Бабінець у праці «Геотермальні особливості регіонів УРСР» надав загальну характеристику перспектив використання термальних вод, приділяючи особливу увагу Закарпаттю. Учений В. Лялько з Інституту геології НАН України оцінив запаси гарячої води за допомогою електричного моделювання наприкінці 1960-х років [10].

Закарпатська геолого-розвідувальна експедиція, починаючи з 1960-х років, виявила 29 родовищ та близько 80 водопроявів (свердловин) з термальними

водами на глибинах від 800 до 1500 м. Тобто в Закарпатському регіоні є досить великі можливості використання термальних вод, насамперед з лікувально-оздоровчою метою.

Територіально родовища термальних вод зосереджені в Ужгородській, Мукачівській, Берегівській, Іршавській, Хустсько-Виноградівській, Тячівській та Свалявській курортно-рекреаційних зонах (КРЗ) [15].

Розповсюдженість водопроявів термальних вод у 10 курортно-рекреаційних зонах Закарпаття представлена на рис. 2.1.

Рис. 2.1. Розповсюдженість термальних родовищ Закарпатського артезіанського басейну

Перша свердловина до термальних вод була пробурена в межах Вишківського рудного родовища у 1961–1962 рр. Вимірювання температури в свердловинах різного призначення проводили у процесі буріння на глибинах до 2000 м.

Експлуатація Берегівського родовища розпочиналася в 1973 р. Згодом було виявлено запаси на трьох родовищах: Нижньому Солотвинському, Велятинському та Косинському.

Ізотермічна поверхня більше 50°C біля Мукачева лежить на глибині від 444 м до 600–800 м та 700–900 м. У межах Вишківського рудного поля (Солотвинська западина) ця глибина становить 700–800 м, а в районі Терєблї вона збільшується до 1400 м.

На Закарпатті найпоширенішими водами є:

- солонуваті – від 5 до 10 г/дм³;
- дуже солоні – від 10 до 25 г/дм³ [10].

Хімічний склад термальних вод, поширених у Закарпатській западині, дуже варіює, що залежить від горизонту їх залягання, гірських порід і температури. На глибинах 0,2–2 км, у товщах вулканічних туфів, залягають води багаті на силіційєву кислоту (100–250 мг/л) із високими вмістами вуглекислого газу, азоту та метану. Є також лужні азотні джерела. Загалом води Закарпаття мають хлоридно-натрієвий склад і високу мінералізацію. Лише у верхній частині відкладень Чоп-Мукачівської западини в туфогенних породах неогену на глибині 230 м Ужгородської свердловини були виявлено гідрокарбонатно-хлоридно-натрієві слаботермальні води з мінералізацією до 1 г/л [16].

У Залужській свердловині стався самовилив хлоридно-натрієвих розсолів з мінералізацією до 254 г/л та з вмістом бромиду до 270 мг/л. На глибині пласта (2280–2370 м) температура досягала 120–127 °С, на глибині 1960–1980 м вона дорівнювала 114 °С.

Свердловиною Розтоки (глибиною 622 м), розташованої недалеко від Залужської свердловини, на глибині 420–470 м виявлено хлоридно-гідрокарбонатно-натрієві води з мінералізацією 12,6 г/л і температурою 47°C. Такого ж типу води виявлено в Біганському родовищі на глибині 288 м. Її мінералізація – 3,2 г/л, температура на глибині 410 м – 25 °С [16].

У Солотвинській западині є свердловина Вишково, де на глибині 610–630 м виявлено хлоридно-натрієві води з мінералізацією до 130 г/л та температурою води 35°C (на глибині пласта вона становила 41°C) [16].

Незважаючи на те, що в Закарпатському артезіанському басейні налічується понад 29 термальних родовищ, нині використання цілющих вод регіону дещо

обмежене. Найбільше в цілях рекреації та туризму експлуатуються Берегівське та Косинське (Берегівський район), Велятинське (Хустський район), Нижньо-Солотвинське та Ужгородське (Ужгородський район), Виноградівське (Виноградівський район) родовища, розташування яких показано на рис. 2.2.

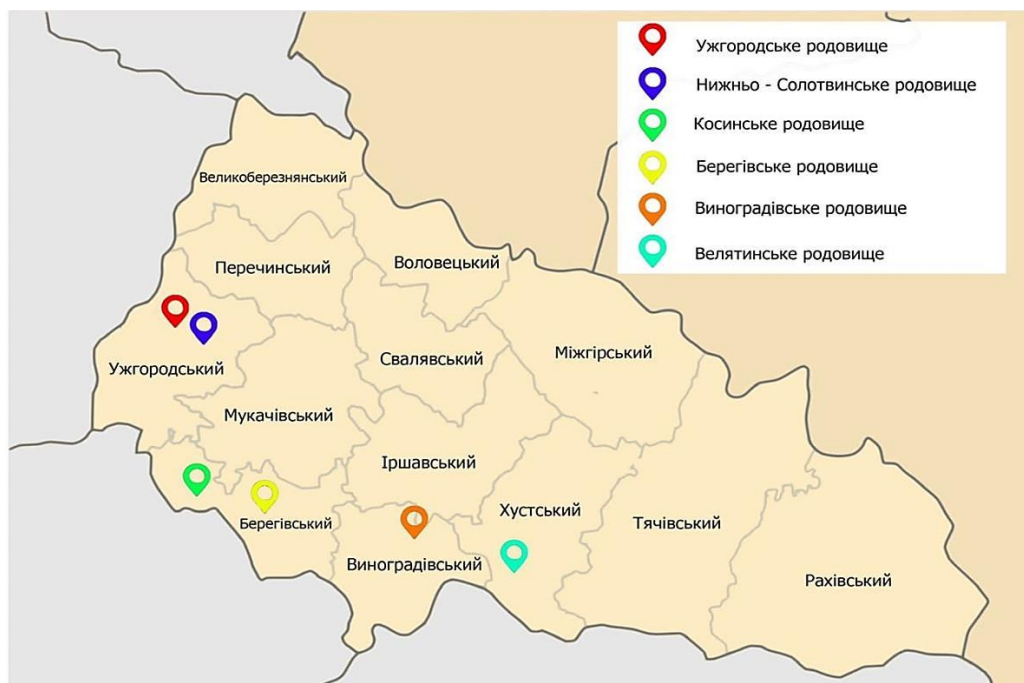

Рис. 2.2. Популярні термальні родовища Закарпатського артезіанського басейну

Усі типи термальних вод регіону є лікувальними і можуть бути основою для розвитку курортно-рекреаційного туризму в низинній частині регіону [10].

2.2. Родовища термальних вод Причорноморського артезіанського басейну

Причорноморський артезіанський басейн – складна гідрогеологічна структура, розташований на півдні України і охоплює територію Одеської, Миколаївської, Херсонської області, західну половину Запорізької області та частину рівнинного Криму.

На півночі і північному сході Причорноморський басейн оточений Українським кристалічним щитом, на півдні – Євпаторійським підняттям, на

сході – Приазовським, а на заході – Нижньодністровським (Молдавським) виступом кристалічного фундаменту. На півночі Причорноморської западини кристалічний фундамент характеризується наявністю широтних розломів і далі на території – меридіональних, що виникали в докембрії, палеозої, мезозої і пізніше – аж до четвертинного періоду [17].

Гідрогеологічні умови Причорноморського басейну досить складні, що можна пояснити великою строкатістю літологічного складу його осадових порід. Неоднорідність відкладень та часте чергування водоносних і водонепроникних шарів зумовило утворення численних відокремлених водоносних горизонтів [17].

Підземні води басейну характеризуються різноманітним хімічним складом та мінливою мінералізацією – переважає солонувата і солоня вода. В зоні крейдових відкладень на глибинах 200–2480 м, виявлені термальні води з температурою 27–93,6 °С та мінералізацією 1,6–1,8 г/дм³, які мають багатий хімічний склад та насиченість мікрокомпонентами. Вони містять радон, бром, йод, залізо, стронцій, літій, що дозволяє їх широко використовувати в бальнеології [17].

З півночі на південь і зі збільшенням глибини мінералізація вод поступово зростає. У тій же закономірності за хімічним складом води поступово переходять від гідрокарбонатних до гідрокарбонатно-сульфатних, сульфатно-хлоридних, хлоридних [17].

У межах досліджуваної території виділяється ряд розломів, внаслідок чого може відбуватися змішування глибинних та інфільтраційних потоків, що зумовлює проявлення слабо- та високотермальних вод.

У районах Приазов'я та західної частини Причорномор'я (Одеське, Сергіївське родовища), при неглибокому зануренні кристалічного фундаменту, в крейдових і третинних відкладах на глибинах 200–775 м розкриті води з температурою 26–39°С. На Північно-Сиваському родовищі, у товщі крейдових відкладів, але при глибокому зануренні фундаменту на глибинах 1000–2000 м і більше розкриті води з температурою 35–63°С, багаті на вміст бром, йоду та

кремнієвої кислоти, аналоги яких зустрічаються лише в Солоному озері (США) та Мертвому морі (Ізраїль). В Одесі свердловина з термальною водою закрита, і вода не використовується [17].

Термальні води застосовуються недостатньо, через їх утруднене видобування. Нині найбільше експлуатуються термальні джерела Херсонської області. Вони не дуже популярні, однак неймовірно цілющі за своїми лікувальними властивостями. Води були виявлені у 30 км від Залізного Порту, поблизу села Облої (гейзер «Гарячий ключ»), також у селах Щасливцеве, Стрілкове та Генічеська Гірка, що знаходяться поблизу Генічеська. Їх розташування представлено на рис. 2.3.

Рис. 2.3. Термальні джерела Причорноморського артезіанського басейну

Гейзер «Гарячий ключ» знайшли зовсім випадково, під час геодезичних розкопок, пов'язаних з пошуком газу, на початку 1970-х років. Наткнувшись на інше, ніж шукали, родовище вирішили законсервувати. Однак у 1999 році його відкрили знову. Температура води тут досягає 65°C, у басейні вона трохи холодніша – 40–45°C. Глибина свердловини становить 1527 м. Склад вод гейзера відносять до йодо-бромного (не рахуючи нижчих концентрацій бору, калію,

кальцію тощо). Відповідно, рекомендують при захворюваннях щитовидної залози, дихальних шляхів, хворобах суглобів, нирок та нервової системи [26].

Термальні родовища поблизу Генічеська, в селах Щасливцеве, Стрілкове, Генічеська Гірка, мають температуру від 40 до 60°C та йодо-бромний, хлоридно-натрієвий, слаболужний склад. Це справляє оздоровчий вплив на серцево-судинну, нервову, репродуктивну, ендокринну системи, суглоби, шкіру та шлунково-кишковий тракт. Поблизу сіл Щасливцеве та Стрілкове доступ до джерел вільний та безкоштовний, а в селі Генічеська Гірка діє водолікарня «Гаряче джерело» [8].

Медичні властивості цих термальних вод зумовлені їх хімічним складом та температурою. Хімічний склад термальних вод Південного регіону України охарактеризований недостатньо: на рівні визначення макрокомпонентів, йоду та бромю. Проте підвищена температура води, що склалася в глибині, сприяє реакції розчинення мінералів порід, вилуговуванню різних мікроелементів, збагаченню ними мінеральних вод, що може свідчити про виявлення в перспективі різноманітних поліметальних вод [17].

Все це свідчить про необхідність проведення більш детального гідрогеологічного, хімічного та бальнеологічного дослідження мінеральних термальних вод Південного регіону з метою їх застосування у різних сферах – як курортології, так і туризму.

2.3. Популярні термальні курорти України

Завдяки своїй складній геологічній будові Закарпатська область є найбагатшою в Україні на термальні джерела і санаторно-оздоровчі комплекси, що функціонують на їх основі.

Найближче до обласного центру Ужгород розміщені санаторно-оздоровчі комплекси «Золота гора», «Термал-Стар» і «Деренівська купіль», що чітко видно на рис. 2. 4.

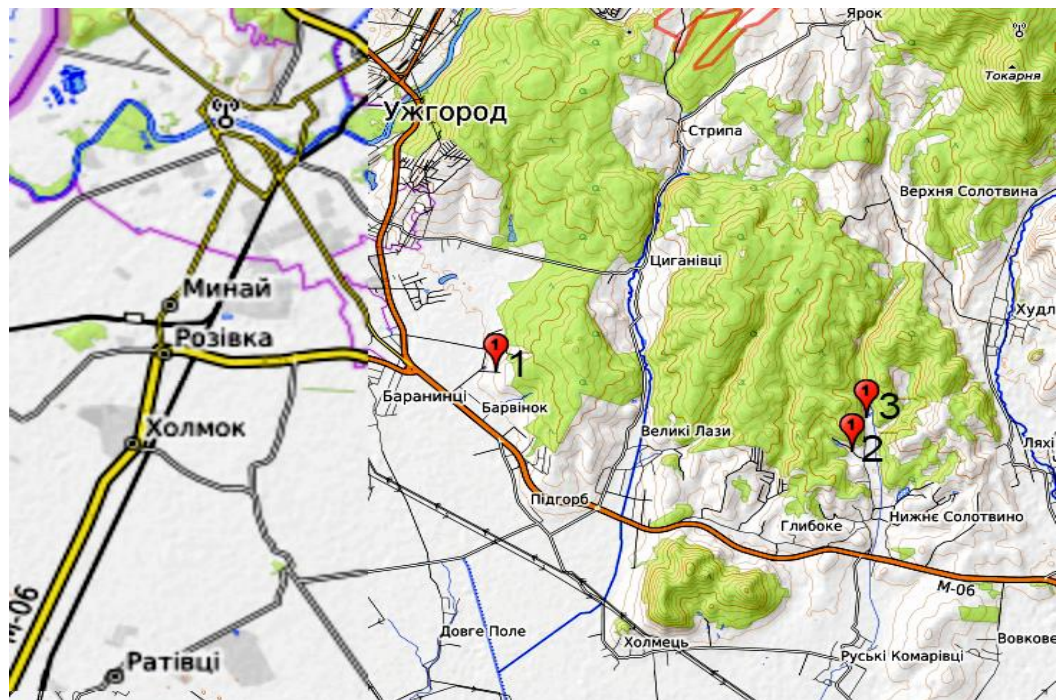

Рис.2.4. Розташування оздоровчих комплексів «Золота гора» (1), «Термал-Стар» (2) і «Деренівська купіль» (3) біля м.Ужгород

Санаторно-оздоровчий комплекс «Золота гора» розташований у с. Барвінок Ужгородського району. Тут відвідувачі мають змогу оздоровитися у двох відкритих термальних басейнах: великому з температурою 29°C і малому з температурою 39°C. Крім того, комплекс має джакузі (34°C), душові, лобі-бар та піцерію [9].

Хімічний склад і температура води свердловини належить до гарячих кремнієвих гідрокарбонатних натрієвих середньої мінералізації. Схожа є на курортах Франції, Німеччини та Чехії.

Двогодинне перебування на території басейнів коштуватиме 250 грн., наступні 60 хв – 100 грн., на весь день – 500 грн. Дітям зростом до 110 см користування безкоштовно. Для проживаючих в готелі діє знижка 30% на відвідування термальних басейнів [9].

Стандартний двомісний номер у березні 2021 р. коштував 1080 грн. Додамо, що готель розташований менш, ніж за 1 км від автошляху Ужгород–Мукачево. Відстань до самого обласного центру – 5 км, до його центру – 8 км.

Цілющими джерелами також славиться с. Нижнє Солотвино, що лежить дещо далі від Ужгорода, але ближче до м. Мукачево. Тут розташовані два санаторії «Термал-Стар» та «Деренівська купіль». Щоб їх відвідати не обов'язково купувати путівку та проходити лікування, можна зупинитися в готелі поблизу і пройти до термальних басейнів заплативши за їх відвідування.

Відвідання термального басейну в санаторії «Термал-Стар» з 9:00 до 17:00 коштуватиме 300 грн., до 13:00 – 200 грн. і з 13:00 по 17:00 теж 200 грн. Ще потрібно буде заплатити за вхід на територію санаторію 70 грн. Отже, найменша плата за відвідування становить 270 грн. [20].

Вартість двомісного номеру у готелі «Термал-Стар» у високий сезон становить 1650 грн., у низький сезон – 1450 грн.

У санаторному комплексі «Деренівська купіль», зображеному на рис. 2.5, є сра-територія, яка поєднує напіввідкритий термальний басейн з температурою 32–34°C, відкритий басейн із прісною водою, лазні, сауну, бальнеологічні й масажні кімнати, контрастну ванну для ніг та багато інших послуг [21].

Рис. 2.5. Санаторний комплекс «Деренівська купіль» у с. Нижнє Солотвино
Джерело: [21].

Ціни залежать від сезону та часу відвідування, так наприклад, у низький сезон з понеділка по п'ятницю з 12:00 до 20:00 – 550 грн., з 16:00 до 20:00 – 400 грн., у суботу та неділю з 12:00 по 20:00 коштуватиме 650 грн. Дітям зростом до 120 см – безкоштовно. У високий сезон ціни піднімаються на 100–150 грн. Вартість двомісного номеру на добу з вартістю сніданку становить близько 3000 грн. [21].

Інший район, що багатий на термальні джерела, тяжіє до м. Берегове. Тут налічуються чотири санаторно-оздоровчих комплекси: два в селищі Косонь і два у м. Берегове. Їх розташування показано на рис. 2.6.

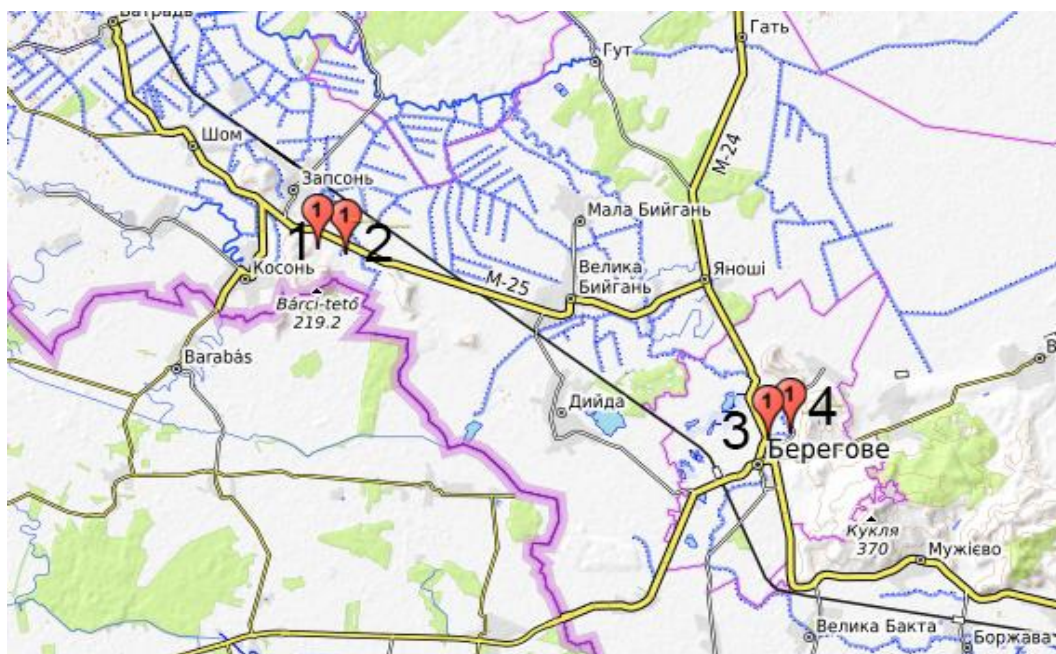

Рис. 2.6. Розташування санаторно-оздоровчих комплексів біля м. Берегове: 1 – «Есо-Термал», 2 – «Косино», 3 – «Закарпаття», 4 – «Жайворонок»

Найвідомішим серед цих місць є термальний курорт Косино, що розташований у Березівському районі Закарпатської області. Він займає площу 8 га та розміщений серед 200-річного дубового гаю. Це найстаріший і найпопулярніший термальний курорт України. Нещодавно тут було виконано реконструкцію. Тож нині це сучасний оздоровчий і водночас сра-центр з великим розмаїттям басейнів з цілющою водою та широким спектром додаткових косметичних послуг, таких як масаж, процедури для обличчя та тіла тощо [23].

Географічне положення термального курорту Косино, який знаходиться недалеко від кордону з Угорщиною, суттєво вплинуло на дизайн оздоровчо-рекреаційного комплексу. Він нагадує бальнеологічні комплекси Австро-Угорської імперії, що яскраво видно на рис. 2.7.

Рис. 2.7. Зовнішній вигляд оздоровчо-рекреаційного комплексу «Косино»

Джерело: [23]

На території комплексу знаходиться шість басейнів: Смарагдовий басейн, «Золотий кран здоров'я», «H₂O», «Інь-Ян», плавальний басейн, дитячий басейн та ванни Кнайпа. Цілющі води підіймаються з глибини 1190 метрів і мають температуру 41°C цілий рік. Лікарі рекомендують приймати термальні ванни по 15–20 хвилин, а потім робити перерву від 40 хвилин до 1 години [23].

Хімічний склад термальної води багатий на залізо, марганець, калій, кремній, натрій, фтор, цинк та інші мікроелементи, що впливають на всі системи людського організму. Приїжджають до термального комплексу «Косино», щоб вилікувати артрит, остеопороз, артеріальну гіпертензію, захворювання нервової

системи, атеросклероз судин нижніх кінцівок, варикозне розширення вен та багато інших хвороб.

Зауважимо, що відвідування цього популярного курорту не з дешевих: 3 години перебування в ньому коштують 450 грн., квиток на цілий день – 900 грн., абонемент на 20 годин – 2500 грн., а на 40 годин – 5000 грн.

Гості можуть зупинитися в готелі, розташованому на території термального курорту. Тут є ресторани, що пропонують смачні страви угорської та української кухні. Вартість номера стандарт становить 5400–6000 грн за добу [23].

Поряд розташований санаторно-оздоровчий комплекс «Есо-Термал». Користування басейном коштує 400 грн на добу, гостям, які зупинилися в готелі, – безкоштовно. Вартість проживання у двомісному номері стартує від 1600 грн.

Наступний термальний курорт Закарпаття – Берегове, де з надр Землі на поверхню піднімається не просто тепла вода, а сірководнева, багата на залізо, калій, натрій і фтор. Таке ж унікальне поєднання мікроелементів є лише у трьох куточках світу: в Ісландії, Новій Зеландії та на Курильських островах. У м. Берегове функціонують оздоровчий комплекс «Жайворонок» та спортивна база «Закарпаття».

Оздоровчий комплекс «Жайворонок» розташований біля підніжжя Берегівського вулканічного низькогір'я. Тут можна не тільки оздоровитися, купаючись у гарячій воді, а й подихати свіжим повітрям, насолодитися місцевими пейзажами, спробувати смачну угорську кухню та відомі закарпатські вина.

Комплекс «Жайворонок» був створений у 2003 році. Сучасний дизайн та новітнє обладнання гарантують комфортні умови проживання, що сподобаються навіть найвибагливішим гостям [13].

Комплекс має у своєму розпорядженні три власні свердловини, глибина яких становить близько 1200 метрів. Температура води у місці виливу сягає до 58°C, у басейнах вона охолоджується до 33–37°C.

Головний басейн тут критий, ним же і славиться курорт, адже можна купатися в теплій воді навіть у люту непогоду. Зображення основного басейну представлено на рис. 2.8.

Рис. 2.8. Критий термальний басейн комплексу «Жайворонок»

Джерело: [13]

У приміщенні з критим басейном пропонуються гідромасаж, гейзер, два невеликі водоспади і джакузі, температура води в якому 42–45°C. Інші два термальні басейни розташовані під відкритим небом, один з них дитячий. Ще є басейн із прісною кремнієвою водою звичайної температури, в якому можна охолодитися [13].

Для відвідувачів додатково пропонуються лазні, соляна кімната, сра- та косметологічні процедури. На території комплексу знаходяться готель та хостел, де можна зупинитися, кілька кафе, ресторан та винний погріб із дегустаційною залюю [13].

Щодо цінової політики, 2,5 год. перебування в басейнах коштують 220 грн., 2 год. – 200 грн. З п'ятниці по неділю ціни дорожчі, дві з половиною години вже коштують 230 грн., а дві години – 210 грн. Дітям, зріст яких до 120 см, вхід безкоштовний. Діють пільги для осіб з інвалідністю та учасників АТО. Існують також абонементи, на цілий день – 400 грн., на 20 годин – 1550 грн. [13].

З 8 березня по 11 квітня 2021 р. комплекс «Жайворонок» був закритим через карантинні обмеження.

Неподалік від згаданого комплексу в м. Берегово термальні води є також у навчально-спортивній базі «Закарпаття». Басейн з термальною водою (30–45°C) тут відкритий ще в 1967 році. Лікувальну воду добувають зі свердловини глибиною 1100 метрів, а потрапляє вода у басейн з півторакілометрового гейзера. Окрім, великого 50-метрового басейну, тут є два дитячих, завдовжки 22 метри, що зручно для відвідувачів із дітьми. Однак взимку дитячі басейни не функціонують.

Термальна вода містить у собі йодні та бромні солі, а також мінерали хлоридно-натрієвого складу. Туристи можуть тут перебувати по годинно або поселитися в готелі бази «Закарпаття» і пройти курс лікувальних процедур. Вартість перебування – дорослі: 2,5 год. – 170 грн./ос., цілий день – 320 грн./ос [7].

Окремої згадки потребує санаторій «Теплиця», що розташований біля підніжжя карпатського ботанічного заказника «Чорна гора», на околиці м. Виноградів. Цей район вважається одним із найбільш теплих та екологічно чистих в Закарпатті.

Лікувальна вода для басейну видобувається із свердловини близько 1000 м та має температуру 39°C. Однак відвідати термальний басейн можуть лише ті, хто проходить оздоровлення в санаторії. Вартість путівки, в яку входить купання у басейні, – від 1800 грн. з людини за день перебування при двомісному розміщенні. У цю вартість входить і чотириразове харчування [19]. Розташування санаторію представлено на рис. 2.9.

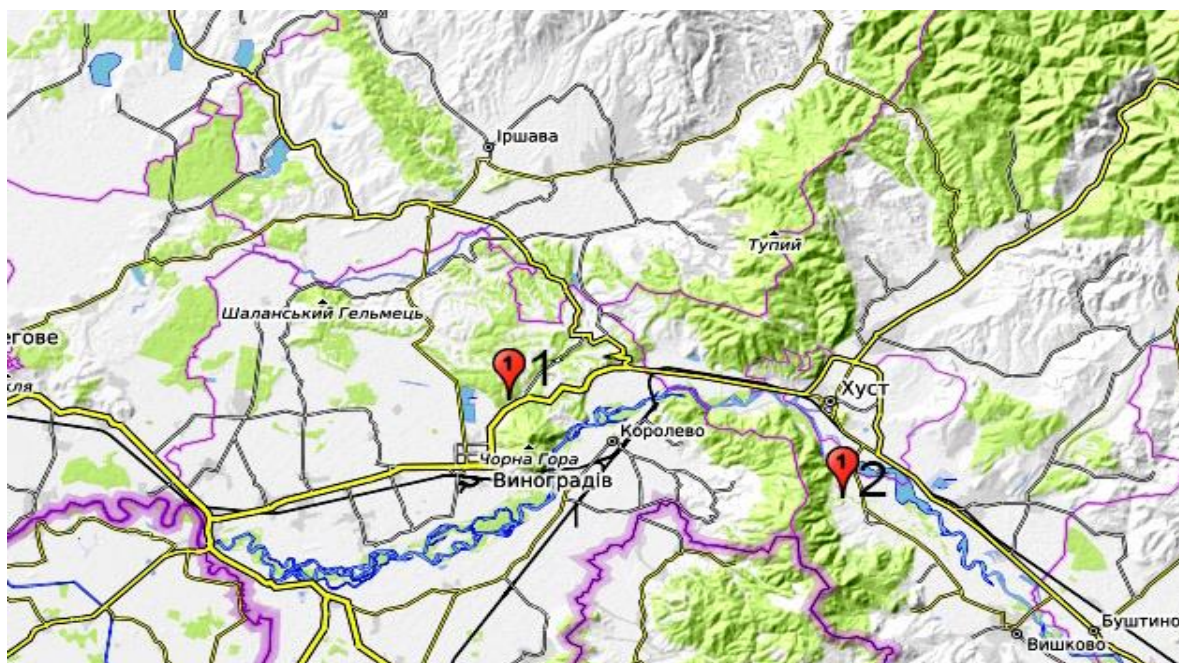

Рис. 2.9. Розташування санаторно-оздоровчих комплексів біля міст
Виноградів і Хуст: 1 – «Теплиця», 2 – «Теплі води»

Ще один популярний курорт у Закарпатті – Велятино, який знаходиться у Хустському районі. Води цього курорту славляться своєю високою мінералізацією, яка у три рази перевищує морську. Видобуваються вони із свердловини глибиною близько 1000 метрів і мають температуру понад 36°C. Вони допомагають тим, хто має проблеми з кістками, захворюваннями нервової, ендокринної, дихальної систем (рис. 2.9).

Відпочити та оздоровитися у гарячих джерелах села Велятино можна, зупинившись у туристичному комплексі «Теплі води», який оснащений сучасною інфраструктурою, комфортною для відпочинку, включаючи садибу для ночівлі та ресторан.

Комплекс пропонує відвідувачам 6 термальних ванн з різним мінеральним складом, 3 термальні басейни, 2 мінеральні та 5 прісних зі звичайною температурою, які відкриті з початку травня і до середини жовтня. До додаткових послуг, які надаються відвідувачам, належать лікувальні грязі, масаж, турецький хамам, соляна кімната, фінська та евкаліптова сауни, різноманітні розваги для проведення дозвілля [25].

Зображення туристичного комплексу представлено на рис. 2.10.

Рис. 2.10. Туристичний комплекс «Теплі води»

Джерело: [25]

Щодо вартості відвідування комплексу, то він є таким: одноразовий вхід на 1 годину коштуватиме 150 грн., на 2 години – 200 грн., дворазовий вхід по 2 години на день – 350 грн., дітям віком до 3-х років безкоштовно. Для людей з інвалідністю, учасників АТО, ветеранів та пенсіонерів діють пільги [25].

На початку 2021 р. у зв'язку з технічними проблемами туристичний комплекс «Теплі води» був закритий. Технічні роботи ведуться досі.

Тож Закарпатська область України є місцем великої кількості природних гарячих джерел та найкращих термальних курортів України.

Висновки до 2 розділу

У другому розділі доведено, що в Україні родовища термальних вод належать до Закарпатського та Причорноморського артезіанських басейнів. Визначено приблизну кількість та розташування родовищ, описано їхній склад та цілющі властивості. Виокремлено популярні термальні курорти України: Барвінок, Нижнє Солотвино, Косонь, Берегове, Виноградів, Велятино.

РОЗДІЛ 3. РЕКРЕАЦІЯ І ТУРИЗМ З ВИКОРИСТАННЯМ ТЕРМАЛЬНИХ ВОД ЗАКАРПАТТЯ

3.1. Наявні пропозиції оздоровлення

Аналізуючи цілі подорожей мільйонів туристів, експерти Всесвітньої туристичної організації, поряд із культурним, освітнім, діловим, релігійним туризмом, надають важливе місце подорожам з метою рекреації та оздоровлення. Ознайомлення з бальнеологічними ресурсами, «тестування» послуг лікувально-профілактичних закладів, відвідування SPA-центрів часто включено до програми кількадедних екскурсійних турів.

На основі термальних вод у Закарпатському регіоні засновано низку лікувально-оздоровчих, відпочинкових комплексів і термальних басейнів. Ці заклади пропонують своїм відвідувачам не лише стаціонарний відпочинок і лікування, а й одноразові відвідування. Саме цю пропозицію активно використовують туристичні компанії задля урізноманітнення програм своїх турів.

На українському ринку туристичних послуг існує безліч пропозицій термального відпочинку на Закарпатті. Серед великої кількості туристичних компаній, що пропонують такі поїздки, можна виділити досить відомих туроператорів «Аккорд-тур», «ТурБаза» та «Відвідай».

Ці турфірми пропонують екскурсійні автобусні тури, у програму яких включено не лише пізнавальну, а й рекреаційну складову. Остання часто забезпечується відвідуванням саме термальних басейнів і лікувально-оздоровчих комплексів.

Варто додати, що у всіх туристичних компаніях купання у цілющих гарячих водах не входить у ціну туристичного пакету та оплачується окремо.

Компанія «Аккорд-тур» – один з найбільших туроператорів України. На туристичному ринку вона понад 15 років, спеціалізується на виїзному та внутрішньому туризмі. Тури по Україні включають такі напрямки як Львів та Львівщина, Закарпаття, Гуцульщина, Буковина, Київщина, Одещина та Поділля.

Деякі тури Закарпатським регіоном, такі як «Два дні раю в Закарпатті», «Закарпаття – рецепт бадьорості. СПА & Релакс», «Теплий вікенд: Закарпаття і термали!», включають відвідування оздоровчо-рекреаційного комплексу «Косино» [2].

Наприклад, тур «Теплий вікенд: Закарпаття і термали!», ціною у 52 євро, має тривалість три дні та передбачає знайомство зі старовинним містом Мукачево, відвідання винних погребів у селі Косонь, озера Синевир, водоспаду Шипіт та полонини Боржава, унікальну екскурсію Ужгородом, а також купання у термальних водах «Косино». У компанії «Аккорд-тур» всі туристичні маршрути до термального джерела Закарпаття починаються зі Львова і там же закінчуються [2].

Туристичний оператор «ТурБаза» є багатопрофільним. Спеціалізується на автобусних турах по Україні, екскурсіях з Києва та Львова, а також турах до Європи [24].

Особливою популярністю користуються тури до термальних джерел у Закарпатській області. В асортименті існують маршрути в Закарпаття, які розпочинаються зі столиці України, що досить зручно, адже у багатьох інших туроператорів маршрути у цьому напрямку представлені переважно зі Львова, як в «Аккорд-тур».

Компанія пропонує туристам близько 40 турів Закарпаттям, які включають відвідування термальних басейнів не тільки оздоровчо-рекреаційного комплексу «Косино» (с. Косонь), а й оздоровчого комплексу «Жайворонок» (м. Берегове), готельного комплексу «Золота гора» (с. Барвінок) та туристичного комплексу «Теплі води» (с. Велятино). Тривалість – від 2 до 7-8 днів, ціни стартують від 2350 грн., якщо виїзд із Києва та від 895 грн., якщо виїзд зі Львова [24].

У табл. 3.1 можна переглянути деякі тури, до програми яких входить відвідування термальних родовищ Закарпаття.

Термальні води Закарпаття у програмі турів компанії «ТурБаза» [24]

Комплекси з термальними водами	Назва турів та ціна, у програму яких включено відвідування термальних вод
Оздоровчо-рекреаційний комплекс «Косино» (с. Косонь)	<ol style="list-style-type: none"> 1. «Закарпатський релакс / аква-тур у Закарпаття», з Києва, 2350 грн., 4 дні. 2. «Обійми сонячного Закарпаття + термали», з Києва, 2350 грн., 4 дні. 3. «7 чудес Закарпаття», з Києва, 2950 грн., 5 днів. 4. «Чарівний Хуст + Тустань, Кам'янка та гори, басейни і сири», з Києва, 2350 грн., 4 дні. 5. «Закарпаття для гурманів», з Києва, 3050 грн., 6 днів. 6. «Закарпатська насолода та цвітіння долини крокусів», з Києва, 2750 грн., 5 днів.
Оздоровчий комплекс «Жайворонок» (м. Берегове)	<ol style="list-style-type: none"> 1. «На вихідні у Закарпаття + Карпати» з Києва, 2350 грн, 4 дні. 2. «Чарівна долина нарцисів і перлини Закарпаття», з Києва, 2400 грн., 4 дні. 3. «7 світанків у Карпатах», зі Львова, 2595 грн., 7 днів. 4. «Карпатські канікули», зі Львова, 1375 грн., 3 дні. 5. «Закарпаття для гурманів», з Києва, 3050 грн., 6 днів. 6. «Тижневий тур у Карпати та Закарпаття», з Києва, 4650 грн., 8 днів. 7. «Закарпатська насолода та цвітіння долини крокусів», з Києва, 2750 грн., 5 днів.
Готельний комплекс «Золота гора» (с. Барвінок)	<ol style="list-style-type: none"> 1. «Цікавинки Карпат за 5 днів», зі Львова, 1995 грн., 5 днів. 2. «Закарпатська насолода», зі Львова, 895 грн., 2 дні. 3. «Закарпатська насолода + долина крокусів», зі Львова, 895 грн., 2 дні.

Туристичний комплекс «Теплі води» (с. Велятино)	<ol style="list-style-type: none"> 1. «Закарпатські пригоди + свято глінтвейну», зі Львову, 895 грн., 2 дні. 2. «Закарпатські пригоди + party в Закарпатті», зі Львову, 895 грн., 2 дні. 3. «Тижневий тур у Карпати та Закарпаття», з Києва, 4650 грн., 8 днів.
---	--

Крім оздоровлення в гарячих джерелах, до програми турів входить відвідування відомих туристичних дестинацій у Мукачево (замок Паланок), Ужгороді (Ужгородський замок), Чинадієво (замок Сент-Міклош), Хусті (Хустський замок, страусина ферма), Ізі (екскурсія на Ранчо «Хайленд» з дегустацією равликів, екскурсія оленячою фермою), природних об'єктів, таких як водоспад Шипіт, Гук, озеро Синевир та Долина нарцисів, підняття у гори, дегустація закарпатських вин та «варіння» в чанах у Лумшорах.

Туристична компанія «Відвідай» має дванадцятирічний досвід організації подорожей Україною, а також розробляє низку турів до країн, в яких добре збережена українська спадщина, а саме до Польщі, Румунії та Словаччини. По Україні це переважно такі напрямки, як Львів та Львівщина, Закарпаття, Івано-Франківщина, Поділля, Волинь та Буковина [7].

Серед туристів популярними є поїздки в Закарпаття, що включають, як і в компанії «ТурБаза», відвідування термальних вод оздоровчо-рекреаційного комплексу «Косино», відпочинкового комплексу «Жайворонок», туристичного комплексу «Теплі води» та готелю «Золота гора». Компанія пропонує близько 20-ти таких подорожей. Ціни стартують від 895 грн. за два дні і до 2595 грн. за 7 днів. Туристичні маршрути розпочинаються лише зі Львова, зі столиці не передбачені, що не дуже зручно для жителів центральної та східної України. Ось, наприклад, релакс-тур «Термальне Закарпаття». Він триває 2 дні, коштує 1095 грн. У перший день подорожі пропонується відвідання Чинадієво (екскурсія замком Сент-Міклош), купання в термальних басейнах комплексу «Косино», дегустація вин у

Берегове. На другий день переїзд в Ужгород, екскурсія містом та замком, купання в лумшорських чанах і повернення до Львову [7].

3.2. Переваги та недоліки наявних пропозицій

Українські туристичні компанії активно включають у програми своїх турів до Закарпаття термальні родовища. Такі поїздки, як і будь-які інші, мають ряд позитивних та негативних рис, що зумовлюють у туриста бажання чи небажання купувати тур.

Розглянемо переваги, що змушують задуматися про покупку туру.

У пакет туру включено ціну за переїзд комфортабельним автобусом еврокласу, проживання, супровід гіда-екскурсовода, екскурсійне обслуговування на туристичних об'єктах та страхування на час подорожі, що є значною перевагою. У цьому разі туристам не потрібно витратити багато часу на пошук місця ночівлі, скласти самому маршрут пересування. Крім того, можна додатково отримати масу пізнавальної та цікавої інформації від гідів-екскурсоводів туристичної фірми.

На ринку туристичних послуг можна віднайти велику кількість різноманітних пропозицій, що включають відвідування найвідоміших термальних родовищ України на будь-який смак та гаманець. Існують екскурсійні тури по відомим туристичним DESTINATIONAM Закарпаття, гастрономічні, що передбачають можливість скуштувати смачні страви закарпатської кухні та вина, розважальні, що характеризуються участю туриста у місцевих фестивалях та інших святкових заходах (наприклад, у фестивалях «Ужгородська палачінта», «Бринза Хустщини», «Угочанська лоза» та інших). Існують тури з елементами екстриму (наприклад, зі сплавом на байдарках, сходженням у гори). Тобто, крім відвідання термальних родовищ туристичні оператори України насичують програми своїх турів різноманітними екскурсіями та розвагами. Туристу не прийдеється сидіти та нудьгувати лише в одному басейні, є можливість побачити багато інших цікавих місць у Карпатах.

До позитивних рис можна віднести також доступні ціни та хороші відгуки про гідів та екскурсоводів. Тур на чотири дні до Закарпаття з Києва від компанії «ТурБаза», станом на початок 2021 року коштував 2350 грн., а зі Львову на два дні – 895 грн.

Однак пропозиції українських туроператорів щодо відвідання на термальних родовищ Закарпаття мають і ряд недоліків, які теж варто враховувати. Жоден туроператор на українському туристичному ринку не пропонує поїздки, в яких значна увага приділялася б саме оздоровленню. Час, відведений на відвідання термальних басейнів, складає всього лише кілька годин, навіть не день. У програми турів входять переважно лише популяризовані термальні курорти, такі як Косино та Берегове. Поза увагою звичайно перебувають Велятино, Барвінок, Нижнє Солотвино, які варті уваги.

У вартість туристичних пакетів не включено ціну за квитки до екскурсійних об'єктів, купання в термальних басейнах та чанах, харчування та дегустації. Тобто, коли турист збирається купувати тур, він повинен розуміти, що потрібно буде додатково витратитися на інші послуги.

Так, наприклад, якщо туристична програма включає відвідання оздоровчо-рекреаційного комплексу «Косино», звичайному туристу без пільг потрібно буде заплатити 450 грн. за вхід, якщо включає відвідання Ужгородського замку – 50 грн. або ж дегустацію вин – 60 грн. Щодо харчування, то сніданок, обід і вечеря на один день обійдеться приблизно у 300 грн.

Переважна більшість турів до Закарпаття розпочинаються зі Львову, зрідка бувають із Києва, що не дуже зручно для жителів центральної та східної України, адже потрібно додатково витратитися на дорогу та розраховувати час, щоб вчасно прибути у місце початку подорожі.

Дослідивши відгуки людей, що брали участь у турах, виявлено ще такий недолік, як некомфортні місця ночівлі. Тури Закарпаттям часто включають ночівлю в садибах сільського зеленого туризму, які, на жаль, не завжди обладнані зручностями, які необхідні туристу з дороги. На цей недолік вказує чимало туристів.

3.3 . Власні пропозиції щодо турів до термальних вод

Проаналізувавши наведені вище пропозиції українських туристичних операторів щодо оздоровлення, враховуючи їхні переваги та недоліки, нами поставлено завдання – розробити власні туристичні маршрути, які можна було використовувати при плануванні подорожі до термальних родовищ України. Особливістю цих пропозицій є значно більше перебування на термальних водах, адже в українських туроператорів купання у гарячих джерелах є лише додатковою послугою, що включена у програму туру.

Перший варіант туристичного маршруту «Купаємось та насолоджуємось» може використовуватися туристами, які планують самостійну подорож без допомоги організаторів. Відповідно, у цьому турі немає оренди автобуса, мандрівники мають можливість особисто обрати транспорт, зокрема потягом чи автобусом.

Тож, перший туристичний маршрут «Купаємось та насолоджуємось» розрахований на 4 дні і може бути використаний одним туристом, або невеличкою групою із 2–4 осіб. Маршрут подорожі, зображений на рис. 3.1, проходить містами: Київ – Мукачево – Берегове – Мукачево – Київ.

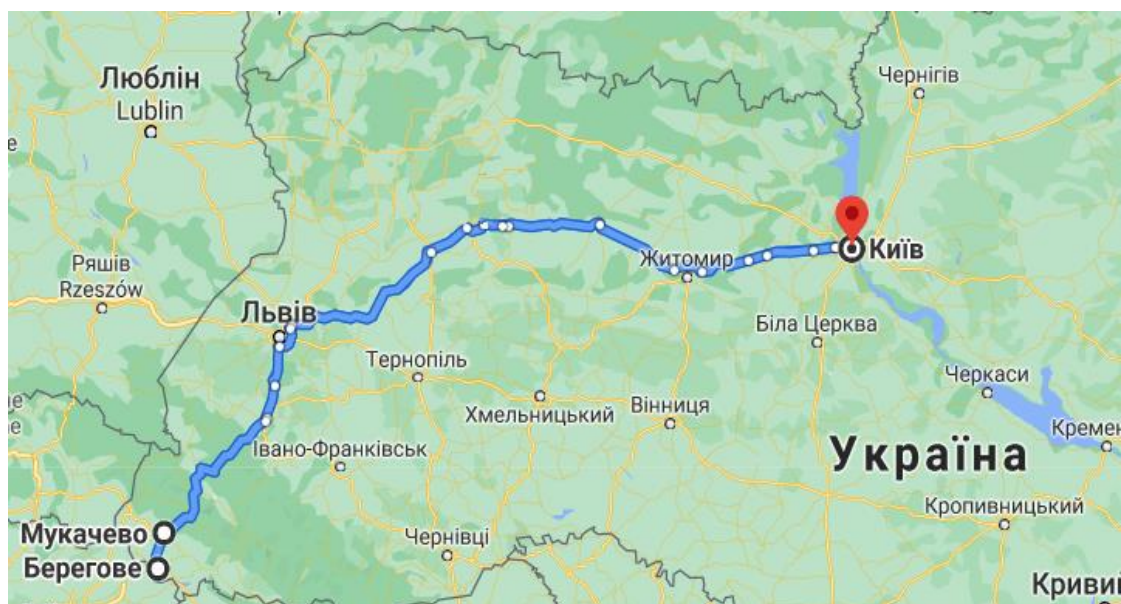

Рис. 3.1. Туристичний маршрут «Купаємось та насолоджуємось» до Закарпаття із Києва

День 1. Прибуття у Мукачево о 08:05 нічним потягом із Центрального вокзалу Києва, що відправляється о 21:08. Поснідати можна у потязі, попередньо взявши із собою їжу, або по прибуттю у найближчому кафе.

Програма перебування у м. Мукачево включає прогулянку містом та огляд його найбільш цікавих туристичних об'єктів. Ознайомлення з містом варто почати з площі Кирила і Мефодія (раніше площа Миру). Це площа увібрала значну кількість мукачівських пам'яток, серед яких Білий дім Ракоці або палац Шенборнів. Колись це була резиденція трансільванських князів роду Ракоці та австрійських графів Шенборнів. Тут є ратуша з курантами, які входили у ХХ ст. до числа найкращих баштових годинників в Європі. Поряд стоїть кафедральний костел Святого Мартина – римсько-католицький храм на честь покровителя міста Св. Мартина, побудований у 1904 р. на місці старого готичного храму. Варто звернути увагу і на Мукачівський драматичний театр – перлину старої частини Мукачового, збудований у 1899 році. Перебування в місті варто закінчити відвіданням замку «Паланок», який входить до п'ятірки кращих подібних замків, що збереглися в Європі. Там у дворі буде можливість побачити глибокий колодязь – 76 м, що оповитий легендами. Кажуть, ніби він з'єднується таємними ходами з берегами Латориці, а для його викопування знадобилася допомога нечистого.

Пообідати можна в одному з кафе чи ресторанів, що знаходяться на площі Кирила і Мефодія або поблизу неї. Наприклад, непогані відгуки клієнтів мають кафе «Time Classic», «Трактир» та ресторан «Бограч» із закарпатською кухнею.

Після обіду туристам потрібно дістатися автовокзалу (вул. Академіка Павлова, 14), звідки о 16:15 вирушає автобус до міста Берегове, який за розкладом має прибути о 17:10. За цим поселення у гостьовий будинок «Villa Galicia». Обрання цього місця зумовлено близькістю до термальних басейнів комплексу «Жайворонок» – до них лише 100 м. Після заселення є ще час аби скупатися в термальних басейнах згаданого комплексу. Вечерю можна приготувати самостійно на загальній кухні гостьового будинку або повечеряти у ресторані «Жайворонок».

День 2. Сніданок у гостьовому будинку «Villa Galicia». Прогулянка містом Берегове. Огляд місцевих пам'яток. До них належать Берегівський Лувр – будівля колишнього Палацу правосуддя, королівського суду комітату Берег, виконана в стилі необароко Ференцом Яблонським; римо-католицький костел Воздвиження Чесного Хреста на площі Ференца Ракоці II, який був уперше побудований ще в XI ст. Будівля двічі була зруйнована, спершу набігом монголо-татар, а потім польським військом. Її відновили в 1839–1846 роках за сприяння графа Шенборна. Варто звернути увагу також на панське казино «Золота пава», де проходили колись всі урочисті заходи міста, а також на кам'яний горбатий міст – один із найстаріших рукотворних об'єктів Берегівщини.

Обід в одному із кафе у центрі міста.

У другій половині дня купання у термальних басейнах «Жайворонка».

Вечерю можна приготувати самостійно у гостьовому будинку.

День 3. Сніданок у гостьовому будинку «Villa Galicia».

Купання у термальних басейнах.

Обід у кафе «Бістро».

Відвідання музею Берегівщини, який було відкрито в 2002 році. Заклад розмістився в палаці, збудованому на місці домініканського монастиря у 1629-у році трансільванським князем Габором Бетленом. Це найстаріша збережена будівля Берегова, що наприкінці XVII століття перейшла у володіння родини Ракоці. Колекція експонатів знайомить з історією Берегова з найдавніших часів і до сьогодення. У цьому ж приміщенні є старий винний підвал, який теж вартує оглянути.

Дегустація вин у винному підвалі XVI століття при комплексі «Жайворонок».

Вечеря у гостьовому будинку, приготована самостійно.

День 4. Сніданок у гостьовому будинку «Villa Galicia» та виселення. Відвідання басейнів, обід у кафе «Бістро». О 16:35 виїзд рейсовим автобусом до Мукачєвого, а звідти потягом о 18:05 на Київ.

Складові витрат такої подорожі наведено в табл. 3.2.

Витрати на одну особу пропонованого туристичного маршруту «Купаємось та насолоджуємось» до термальних джерел Закарпаття

Складова туру	Витрати
Переїзд потягом	Київ–Мукачево – 688 грн. Мукачево–Київ – 633 грн.
Пересування рейсовим автобусом	Мукачево–Берегове – 31.30 грн. Берегове–Мукачево – 31.30 грн.
Проживання	У гостьовому будинку «Villa Galicia» за 3 ночі – 1050 грн.
Харчування	<p>День 1.</p> <ul style="list-style-type: none"> - обід у м. Мукачево до 90-100 грн. - вечеря у садибі самостійно*. <p>День 2.</p> <ul style="list-style-type: none"> - сніданок у «Villa Galicia» – 60 грн.; - обід в одному із кафе м. Берегове до 90-100 грн. - вечеря у садибі самостійно*. <p>День 3.</p> <ul style="list-style-type: none"> - сніданок у «Villa Galicia» – 60 грн.; - обід у кафе «Бістро» комплексу «Жайворонок» – 70 грн.; - вечеря у садибі самостійно*. <p>День 4.</p> <ul style="list-style-type: none"> - сніданок у «Villa Galicia» – 60 грн.; - обід у кафе «Бістро» комплексу «Жайворонок» – 70 грн. <p>*Купівля продуктів на вечерю до 200 грн. (на три рази).</p>
Вхід до термальних басейнів (4 відвідання)	У комплексі «Жайворонок»: 2,5 год. – 220 грн., 2 год. – 200 грн. З п'ятниці по неділю 2,5 год. – 230 грн., а 2 год. – 210 грн. Абонемент на цілий день – 400 грн.
Вхід до екскурсійних об'єктів (за бажанням)	Замок «Паланок»: дорослі – 50 грн., студенти, пенсіонери – 40 грн., діти до 14 років – 30 грн. Музей Берегівщини: дорослі – 20 грн., діти – 10 грн. Екскурсія безкоштовно.

Дегустація вин (за бажанням)	60 грн.
Загалом	3994 грн.

Дегустація вина та вхід до екскурсійних об'єктів у ціну не включено. Тож можна вважати, що ця поїздка обійдеться в 4,0 тис. грн. на одну особу.

Перевага цього туру полягає у низькій ціні та можливості більше часу проводити у басейнах. Однак тур не передбачає супровід гід-екскурсовода та мало насичений туристичними об'єктами.

Другий варіант туристичної подорожі має назву «Українські термали». Тривалість туру – 5 діб. Тур розрахований на групу 15–17 осіб. Для його здійснення туроператор має орендувати автобус для зручного переміщення групи по Закарпаттю, зняти номери у готелі, організувати харчування у місцях розміщення і на шляху пересування. Маршрут наведено на рис.3.2.

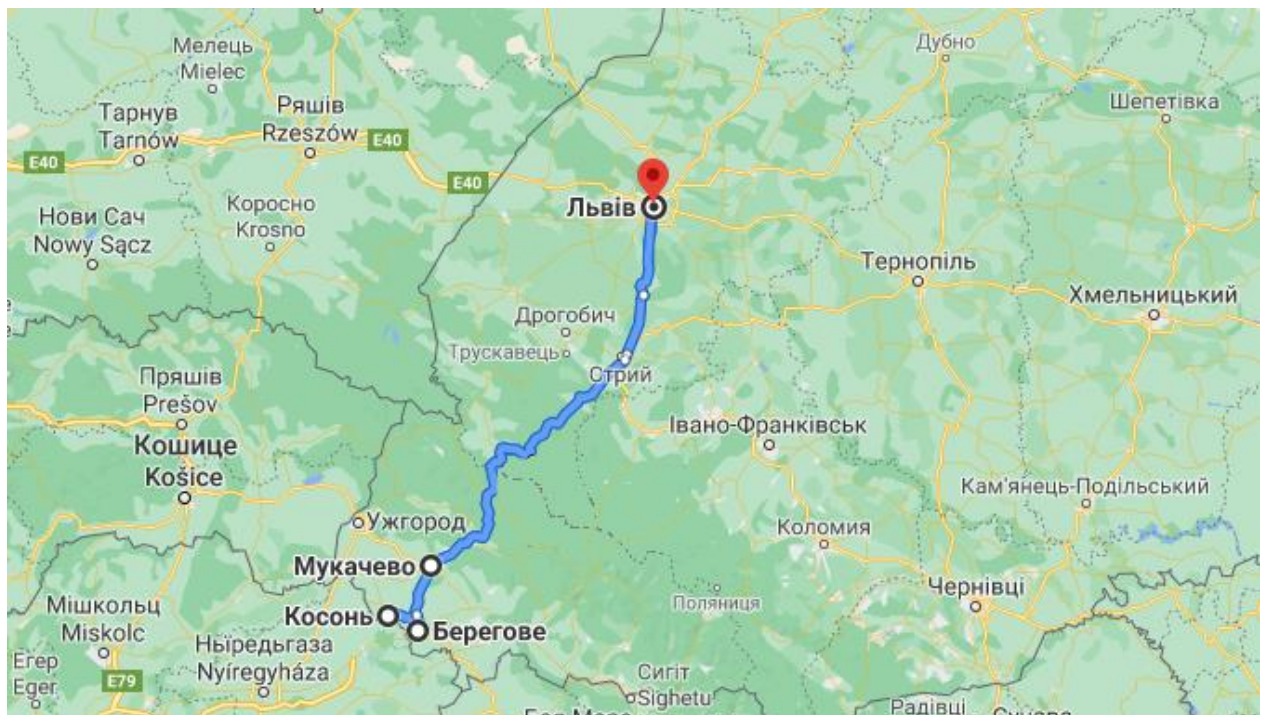

Рис. 3.2. Туристичний маршрут «Українські термали» до Закарпаття зі Львова

Подорож починається зі Львова, звідти автобус перевозитиме туристів. Туристам з інших міст необхідно самостійно дістатися Львова.

Проходитиме туристичний маршрут по таких місцях: Львів – Мукачево – Берегове – Косонь – Львів. У цій подорожі буде можливість два дні покатися у термальних басейнах комплексу «Жайворонок» та один день у оздоровчо-рекреаційному комплексі «Косино».

День 1. Збір туристів у м. Львів на паркінгу біля Головного залізничного вокзалу. О 09:00 автобус вирушає в м. Мукачево.

13:30 – обід у ресторані «Вікенд» у м. Мукачево, який складається зі страв лемківсько-мукачівської кухні.

Там туристів очікує прогулянка центром міста, на якій можна наповнитися духом та настроєм старого Мукачева. Під час прогулянки можна побачити такі відомі об'єкти міста:

- Білий дім Ракоці або палац Шенборнів, виконаний у барочно-ренесансному стилі із білого тесаного каменю. Колись він був резиденцією трансільванських князів роду Ракоці та австрійських графів Шенборнів.
- Ратуша з курантами, які входили у ХХ ст. до числа найкращих баштових годинників у Європі;
- кафедральний костел Святого Мартина – римсько-католицький храм на честь покровителя міста Св. Мартина;
- Мукачівський драматичний театр – перлина старої частини Мукачево, збудований у 1899 році.

Далі шлях буде лежати до основної перлини міста – замку «Паланок», який входить до п'ятірки кращих подібних замків, що збереглися в Європі. Точна дата його заснування невідома. Перша згадка про нього датована ХІ ст. У дворі буде можливість побачити глибокий колодязь – 76 м, що оповитий легендами. Кажуть, ніби він з'єднується таємними ходами з берегами Латориці, а для його викопування знадобилася допомога нечистого.

О 17:00 виїзд до міста Берегове. Заселення у садибу «Мапа». 19:00 – вечеря у ресторані «Ф'Кока». Вільний час.

День 2. О 08:00 сніданок у кафе «Бістро» ресторанного комплексу «Жайворонок».

Далі учасників туру чекає оздоровлення та відпочинок у термальних басейнах комплексу «Жайворонок». Ці води відомі своїми цілющими властивостями, навіть одного дня вистачить, щоб трішки покращити самопочуття, адже ваше тіло насичується важливими для нього мікроелементами та мінералами, подібні яким є лише у Новій Зеландії, Ісландії та на Курильських островах.

За окрему плату у комплексі є можливість не лише покупатися у гарячій оздоровчій воді, а й відвідати лазні, сра- та косметологічні процедури: равликотерапію, парфінотерапію, масаж тіла, стоунтерапію, скрабування, обгорткування, пілінг рибками Garra Rufa.

13:00 – обід у кафе «Бістро».

Купання у басейнах.

О 18:00 вечірня оглядова екскурсія угорським містечком в Україні. Туристів чекає огляд таких місцевих пам'яток:

- Берегівський Лувр – будівля колишнього королівського суду комітату Берег. Вона виконана в стилі необароко Ференцом Яблонським, нині тут розміщується Закарпатський угорський інститут;
- римо-католицький костел Воздвиження Чесного Хреста на площі Ференца Ракоці II. Оповідують, що храм пов'язаний із заснуванням самого міста. Коли бідний пастух Сас знайшов повний горщик золота, він вирішив віддячити Богу і на місці знахідки побудував храм, а навколо нього почало розбудовуватися місто;
- панське казино «Золота пава», де проходили колись всі урочисті заходи міста – обласні бали, засідали представники еліти та громадські культурні організації;

- кам'яний горбатий міст – один із найстаріших рукотворних об'єктів Берегівщини, зведений із тесаного каменю італійськими майстрами. В Україні та й у всій Європі мало, де можна побачити такий міст.

20:00 – вечеря у ресторані «Жайворонок-Расірта». Повернення у садибу.

День 3. 08:00 Сніданок у кафе «Бістро» ресторанного комплексу «Жайворонок». Купання у термальних басейнах.

13:00 – обід у кафе «Бістро». Потім знову можна насолоджуватися купанням.

Ввечері о 18:30 туристів очікує екскурсія та дегустація у виноробному комплексі «Шато Чизай». Тут прогуляємось територією, спустимось у виносховище та відвідаємо Музей винороба Чиза, бажаючі зможуть купити собі пляшку вина в якості сувеніру.

О 20:00 вечеря у ресторані «Chizay. Мала Гора», який знаходиться посеред виноградної плантації.

Повернення у садибу.

День 4. 08:00 – сніданок у кафе «Бістро».

9:00 – трансфер у село Косонь, де знаходиться оздоровчо-рекреаційний комплекс «Термальні води Косино». Тут на вибір 5 басейнів та 7 саун. Гордістю комплексу є найбільші в Україні фонтани-джакузі з «кавою», «вином», «пивом», «паленкою» та фонтан-ілюзія «Золотий кран здоров'я» висотою 15,5 метра.

Активні туристи можуть відвідати аквапарк з 10-ма водними гірками, довжина спусків понад 500 м, найбільше екстриму можна відчувати на атракціонах «Метелик-монарх» (висота – 12 м, довжина – 55 м), «Камікадзе» (висота – 12 м, довжина – 71 м), «Чорна діра» (висота – 12 м, довжина – 130 м).

13:30 – обід на території комплексу в ресторані «Чарда».

Далі насолоджуємось купанням у басейнах комплексу «Термальні води Косино». Бажаючі можуть відвідати Королівські сауни, серед них є: евкаліптова, соляна, трав'яна, хамам, угорська та римська сауни.

18:00 – повернення у м. Берегове.

20:00 – вечеря у ресторані «Жайворонок-Расірта».

Повернення у садибу.

День 5. Виселення із садиби «Мапа». 8:30 – сніданок у ресторані «Оазис».

О 11:30 – виїзд до села Карпати, відвідання замку графів Шенборнів. Палац прикрашений багатим декором, а навколо нього розкинутий сад-дендрарій з рідкісними деревами та озером посередині. Кажуть, що у замку 365 вікон, як днів у році, 52 кімнати, як тижнів та 12 виходів, як місяців.

О 13:30 обід в ресторані «Жокей».

Близько 18:30 повернення до Львову, а саме до Головного залізничного вокзалу (пл. Двірцева,1).

У вартість туру входить: проїзд автобусом, проживання, супровід гід-екскурсовода, страхування на час подорожі.

Розрахунок собівартості автобусного туру «Українські термали» наведено у табл. 3.

Таблиця 3.3

Собівартість автобусного туру «Українські термали» у розрахунку на 15 осіб

Витрати	Вартість, грн
Оренда автобуса (Mercedes Sprinter)	10 500
Проживання водія зі сніданком	1300
Харчування водія	900
Заробітна плата гід	2500
Проживання гід зі сніданком	1300
Харчування гід	900
Проживання туристів	14 400
Харчування туристів (сніданки)	4575
Страхування (по 100 грн.)	1500
Загалом	37 875
Прибуток (10%)	3788
Загалом із прибутком	41 663
Собівартість туру на особу	2777,5 Заокруглено – 2780 грн.

З наведеної таблиці можна зробити висновок про те, що собівартість туру у разі повної комплектації групи становить 2780 грн. на одну особу. Відповідно й

мінімальна вартість становить 2780 грн. Проте відомо, що часто вся група не комплектується. Тому вартість повинна перевищувати собівартість. Розглянемо прибутковість туру при його ціні 2800 грн і кількості учасників 14. У цьому разі сума надходжень від туристів зменшується до 39200 грн. Водночас зменшуються витрати на проживання (960 грн), харчування (305 грн.) і страхування (100 грн.). У цьому разі собівартість туру становитиме 2869 грн, тобто перевищує витрати (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Собівартість автобусного туру «Українські термали» у розрахунку на 14 осіб

Витрати	Вартість, грн
Оренда автобуса (Mercedes Sprinter)	10 500
Проживання водія зі сніданком	1300
Харчування водія	900
Заробітна плата гіда	2500
Проживання гіда зі сніданком	1300
Харчування гіда	900
Проживання туристів	13 440
Харчування туристів (сніданки)	4270
Страхування (по 100 грн.)	1400
Загалом	36 510
Прибуток (10%)	3651
Загалом із прибутком	40 161
Собівартість туру на особу	2869 грн.

За цими даними тур стає збитковим і тому немає сенсу його проводити. Він з'являється лише тоді, коли ціна становитиме 2869 грн. (заокруглено 2900 грн.).

Саме таку ціну доцільно встановлювати організаторам туру. У цьому разі прибуток компанії при повній комплектації групи становитиме 5625 грн, у разі 14 учасників – 4090 грн.

Туристи, звісно нестимуть додаткові витрати і про них потрібно також повідомити. У вартість туру не входить харчування (крім сніданків), ціна вхідних квитків до екскурсійних об'єктів та басейнів, що вказані у табл. 3.5.

Додаткові витрати, що не входять у ціну автобусного туру «Українські термали»

Складова туру	Витрати
Харчування	1-й день: - обід у м. Мукачево, ресторан «Вікенд» – 95 грн., - вечеря у м. Берегове, ресторан «Ф’Кока» – 95 грн. (загалом 190 грн.) 2-й день: - обід у м. Берегове, кафе «Бістро» – 70 грн., - вечеря м. Берегове, ресторан «Жайворонок-Рассірта» – 120 грн. (загалом 190 грн.) 3-й день: - обід у м. Берегове, кафе «Бістро» – 70 грн., - вечеря у м. Берегове, ресторан «Chizay. Мала Гора» – 120 грн. (загалом 190 грн.) 4-й день: - обід у ресторані «Чарда» у с.Косонь – 120 грн., - вечеря у м. Берегове, ресторан «Жайворонок-Рассірта» – 100 грн. (загалом 220 грн.) 5-й день: - обід у с. Карпати у ресторані «Жокей» – 100 грн.
Разом харчування	890 грн.
Вхід до екскурсійних об’єктів	Мукачівський замок: дорослі – 50 грн., студенти, пенсіонери – 40 грн., діти до 14 років – 30 грн. Екскурсія на 54винзаводі «Чизай» – 45 грн. з особи без споживання вина і 105 грн. з дегустацією.
Разом квитки	155 грн.
Вхід до термальних басейнів	В оздоровчо-рекреаційному комплексі «Косино»: 3 год. – 450 грн., цілий день – 900 грн. У комплексі «Жайворонок»: 2,5 год. – 220 грн., 2 год. – 200 грн., цілий день – 400 грн.
Разом, 3 відвідання	1700 грн. (з абонементом на весь день).
Разом	2745 (приблизно 2800 грн.).

За цими даними додаткові витрати до вартості туру становлять 2800 грн.

У третьому розділі досліджено наявні пропозиції українських туристичних операторів «Аккорд-тур», «ТурБаза» та «Відвідай» щодо відпочинку на термальних джерелах України. Визначено позитивні та негативні особливості турів. Запропоновано власні пропозиції поїздок до термальних родовищ України, які можна використати як для себе особисто, так й організації туру для групи туристів.

ВИСНОВКИ

Родовища термальних вод здавна відомі людству своїми цілющими властивостями. Вважається, що прямування до лікувальних вод одна з найдавніших форм подорожей. Нині відвідування вод належить до лікувально-оздоровчого туризму, часто – до SPA-туризму.

Цілющі властивості води залежать від її температури, хімічного складу, мінералізації та наявності в ній різноманітних мікрокомпонентів. Залежно від захворювання призначають термальні ванни та прийом води відповідного складу всередину. Термальні води допомагають оздоровитися людям із захворюваннями насамперед опорно-рухового апарату, серцево-судинної системи, шкірного покриву, шлунково-кишкового тракту, нервової, ендокринної, репродуктивної системи.

В Україні родовища термальних вод почали використовувати відносно недавно. Більшість джерел було знайдено у ХХ ст., розшукуючи поклади природного газу у надрах Землі.

У нашій країні термальні води розповсюджені у Закарпатському та Причорноморському артезіанських басейнах. Води Закарпаття мають хлоридно-натрієвий склад і високу мінералізацію, а Причорномор'я – переважно йодобромний склад і високу мінералізацію.

У Закарпатському артезіанському басейні налічується більше 29 термальних родовищ, однак найчастіше в цілях рекреації та туризму експлуатуються Берегівське та Косинське (Берегівський район), Велятинське (Хустський район), Нижньо-Солотвинське та Ужгородське (Ужгородський район), Виноградівське (Виноградівський район) родовища. У Причорноморському артезіанському басейні найбільше експлуатуються термальні джерела Херсонської області. Вони не дуже популярні, однак неймовірно цілющі за своїми лікувальними властивостями. Води виявлені за 30 км від залізного порту, поблизу села Облої (гейзер «Гарячий ключ»), а також у

селах Щасливцеве, Стрілкове та Генічеська Гірка, що знаходяться поблизу Генічеська.

Тож, Закарпатська область є найбагатшою в Україні на термальні курорти. Найпопулярнішими є Барвінок, Нижнє Солотвино, Косонь, Берегове, Виноградів, Велятино.

Українські туристичні оператори активно використовують пропозиції лікувально-оздоровчих, відпочинкових комплексів і термальних басейнів щодо можливості одноразового відвідування у програмі своїх турів до Закарпаття.

Серед великої кількості туристичних компаній, що пропонують поїздки до Закарпаття із відвідування термальних басейнів, можна виділити досить відомих туроператорів «Аккорд-тур», «ТурБаза» та «Відвідай».

Ціни на такі тури стартують від 895 грн. залежно від місця відправлення (Львів чи Київ) і тривалості подорожі.

Проаналізувавши наявні пропозиції українських туристичних операторів щодо оздоровлення. Враховуючи їхні переваги та недоліки, запропоновано два власних туристичних маршрути «Купаємось та насолоджуємось» та «Українські термали», які можна використовувати при самотійній, а також груповій подорожі до термальних родовищ України. Основною їх метою є відвідання термальних вод, адже в українських туроператорів купання у гарячих джерелах є лише додатковою послугою, що включена у програму туру.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аверинцев С. С. Образ античности. – Санкт-Петербург: Азбука-классика, 2004. – 480 с.
2. Аккорд-тур: веб-сайт. URL: https://www.accordtour.com/vsi_avtobusni_tury/ukrayina/termalni_vody_kosyno (дата звернення: 15.04.2021).
3. Алекин О. А. Основы гидрохимии. – Санкт-Петербург: Гидрометеиздат, 1970. – 442 с.
4. Артезіанський басейн. Геологічний словник: веб-сайт. URL: <https://geodictionary.com.ua/node/1765> (дата звернення: 02.03.2021).
5. Басков Е. Л., Суриков С.Н. Гидротермы Тихоокеанского сегмента Земли. – Москва: Недра, 1975. – 172 с.
6. Ветитнев А. М. Журавлева Л.Б. Курортное дело : учеб. пособие. – М. : КНОРУС, 2006. – 528 с.
7. Відвідай: веб-сайт. URL: <https://vidviday.ua/termalni-vody> (дата звернення: 16.04.2021).
8. Горячие источники рядом с Геническим: веб-сайт. URL: <http://genicheskmore.com.ua/genichhotspring.htm> (дата звернення: 06.03.2021).
9. Готельний комплекс «Золота гора»: веб-сайт. URL: <https://www.zolotagora.com/> (дата звернення: 11.04.2021).
10. Жарнікова Р. С. Оцінка ресурсів термальних вод Закарпатської області; геологічна доповідь, м. Берегово, Державне підприємство «Західукргеологія», 2007, 66 с.
11. Иванов В.В., Невраев Г.А. Классификация подземных минеральных вод / В.В. Иванов. – Москва: Недра, 1964. – 168 с.
12. Колодій В. В. Гідрогеологія: підручник для студ. геол. спец. вищ. навч. закл. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2010. – 368 с.
13. Комплекс «Жайворонок»: веб-сайт. URL: <https://zhayvoronok.net/thermal-pools/> (дата звернення: 17.03.2021).

14. Кравець О. М. Курортологія : підручник / О. М. Кравець, А. А. Рябєв ; Харків. нац. ун-т міськ.госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. – 167 с.
15. Курортно-рекреаційні зони Закарпаття. Довідник 2000. НПО «Реабілітація». – Ужгород, 2000. – 235 с.
16. Маврицкий Б. Ф. Термальные воды складчатых и платформенных областей СССР / Б. Ф. Маврицкий. – Москва: Наука, 1971. – 240 с.
17. Мінеральні води Південного регіону України / В. М.Шестопапов, Г. М. Негода, А. Ю. Моїсеєв, Н. П. Моїсеєва // Геологічний журнал. – 2019. – №1. – С. 79–80, 83–84.
18. Мурзина О. Б., Апажихова Н. В. Рекреативно-оздоровительная деятельность санаторно-курортных учреждений в исторической ретроперспективе // Вестник ТГУ. – 2014. – №3. – С. 50–55.
19. Санаторій «Теплиця»: веб-сайт. URL: <https://teplysa.com.ua/uk/home-3/> (дата звернення: 17.03.2021).
20. Санаторій «Термал-Стар»: веб-сайт. URL: <https://termal-star.com/price/> (дата звернення: 18.03.2021).
21. Санаторний комплекс «Деренівська купіль»: веб-сайт. URL: <https://derenivskakupil.ua/health/spa-kompleks-sribni-termu/> (дата звернення: 18.03.2021).
22. Сухарев Е. Е. Курортное дело : учеб. пособие. – 2-е изд., стер. – М. : Омега-Л, 2011. – 224 с.
23. Термальні води «Косино»: веб-сайт. URL: <https://kosino.ua/> (дата звернення: 19.03.2021).
24. ТурБаза: веб-сайт. URL: <https://tourbaza.com/types/termalni/> (дата звернення: 17.04.2021).
25. Туристичний комплекс «Теплі води»: веб-сайт. URL: <http://teplivody.com.ua/about-us/> (дата звернення: 19.03.2021).
26. Целебный гейзер «Горячий ключ»: веб-сайт. URL: https://rest.guru.ua/zhelznyi_port/places/192-gejzer/ (дата звернення: 07.03.2021).

27. Яцик А. В. Закарпатський артезіанський басейн. Енциклопедія сучасної України: веб-сайт. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=14616 (дата звернення: 03.03.2021).
28. Boekstein, M. S. (2014). Healing waters: Balneological Classification of Thermal Springs in South Africa. *African Journal for Physical, Health Education, Recreation and Dance*, 20 (2-1), 557-568
29. Do Hot Springs Really Have Healing Powers?: веб-сайт. URL: <https://www.sclhealth.org/blog/2020/02/do-hot-springs-really-have-healing-powers/> (дата звернення: 28.02.2021).
30. Hot spring. *Encyclopedia Britannica*: веб-сайт. URL: <https://www.britannica.com/science/hot-spring> (дата звернення: 28.02.2021).
31. Thermal Waters. *Developments in Earth and Environmental Sciences*: веб-сайт. URL: <https://www.sciencedirect.com/topics/earth-and-planetary-sciences/thermal-water> (дата звернення: 28.02.2021).